

UNIVERSITY OF
THESSALY

ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΑΣΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΛΑΣΕΙΣ, ΑΣΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΑΓΟΡΑ ΑΚΙΝΗΤΩΝ»

Διπλωματική Εργασία

‘Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ:
ΕΛΛΑΔΑ 2.0. ΜΙΑ ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΡΩΝ ΑΝΑΛΥΣΗ &
Η ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΕΙΝ’.

Της
ΚΑΤΣΑΡΟΥ ΙΩΑΝΝΑΣ
Επιβλέπων Καθηγητής: Δημήτριος Καλλιώρας

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος στις ‘Αστικές Αναπλάσεις,
Αστική Οικονομική & Αγορά Ακινήτων’.

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2023

Copyright © Κατσαρού Ιωάννα, 2023

Με επιφύλαξη κάθε δικαιώματος. All rights reserved.

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των απαιτήσεων του Τμήματος Χωροταξίας, Πολεοδομίας & Περιφερειακής Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Η έγκριση της δεν υποδηλώνει απαραίτητα και την αποδοχή των απόψεων του/της συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

ABSTRACT

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1. ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

1.2. Η ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ

1.3. ΟΙ ΠΥΛΩΝΕΣ ΤΟΥ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ –
ΕΛΛΑΔΑ 2.0

2.2. ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΜΕ ΕΘΝΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1. ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΠΡΑΣΙΝΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΣΙΝΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ

3.2. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΣΙΝΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ

3.3. ΤΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΤΟΥ ΚΥΟΤΟ - ΕΘΝΙΚΟΣ ΚΛΙΜΑΤΙΚΟΣ ΝΟΜΟΣ

3.4. ISO 14001 ΚΑΙ ΠΡΑΣΙΝΗ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4.1. ΠΡΑΣΙΝΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ & ΠΡΑΣΙΝΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

4.2. ΠΡΑΣΙΝΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

4.3. ΠΡΑΣΙΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ & ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Περίληψη

Ο συσχετισμός της πρόσφατης πανδημίας και των αντίξοων κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών που επικράτησαν έκτοτε με τη βιώσιμη ανάπτυξη και την πράσινη επιχειρηματικότητα ίσως δεν είναι εμφανής εκ προοιμίου. Γίνεται όμως εύκολα αντιληπτός λαμβάνοντας υπ' όψιν τον Μηχανισμό Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, που θεσπίστηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση για να χρηματοδοτήσει ως επί το πλείστον δράσεις που ενισχύουν την πράσινη μετάβαση των κρατών-μελών με επιχορηγήσεις και δάνεια που συνολικά αγγίζουν τα 800 δις. Σχεδόν είκοσι χρόνια έχουν περάσει από τότε που το πρωτόκολλο του Κυότο τέθηκε σε ισχύ και η προστασία του περιβάλλοντος βρίσκεται πλέον στο επίκεντρο των πολιτικών και οικονομικών διαβουλεύσεων, ενώ οι πιστοποιήσεις ISO 14001 με περιβαλλοντικό πρόσημο είναι η καλύτερη διαφήμιση μιας εταιρίας προς το καταναλωτικό κοινό. Τα πράσινα επαγγέλματα γίνονται όλο και πιο δημοφιλή στον τομέα της εκπαίδευσης, καθώς οι επικείμενες επενδύσεις από κρατικούς και ιδιωτικούς φορείς αναμένεται να τονώσουν την ελληνική αγορά εργασίας με τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης. Θα ανακάμψει η ελληνική οικονομία και ταυτόχρονα ο πλανήτης από τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής; Όψόμεθα

Λέξεις κλειδιά: μηχανισμός ανάκαμψης, εθνικό σχέδιο, πυλώνες της E.E., χρηματοδότηση, Πρωτόκολλο Κυότο, πράσινη επιχειρηματικότητα, βιώσιμη ανάπτυξη

Abstract

The correlation of the recent coronavirus pandemic and its adverse economic and social effects with sustainable development and green entrepreneurship might not be immediately obvious; yet it is easier to perceive if you take into account the Recovery and Resilience Facility that was established by the European Union to fund activities mainly towards the green transition of each member-state, with loans and grants amounting to nearly 800 billion. It's been almost twenty years since the Kyoto Protocol was enacted and the protection of the environment is finally the focus of political and economic deliberations, while an ISO 14001 certification is the ultimate stamp of approval. Green careers on the rise and a popular choice of study in educational settings; meanwhile the anticipated investments of state and private funds are expected to reanimate the greek labour market and create new opportunities for employment. Will both the greek economy and the planet recover from what's ailing them? It remains to be seen

Keywords: Recovery facility, national plan, E.E. pillars, financing, Kyoto Protocol, green entrepreneurship, sustainable development

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα διπλωματική αποτελεί μία απόπειρα αξιολόγησης του εθνικού σχεδίου ανάκαμψης, εστιάζοντας στον πρώτο πυλώνα του που είναι η πράσινη μετάβαση. Λόγω του ότι το πρόγραμμα βρίσκεται αυτή τη στιγμή σε εξέλιξη δεν είναι εφικτό να αποτιμηθούν οι δράσεις ή οι κοινωνικές του προεκτάσεις πάρα μόνο η αποτελεσματικότητα του σχεδιασμού, η συμμόρφωση του με τις προδιαγραφές που τίθενται από τον ευρωπαϊκό μηχανισμό υπό την αιγίδα του οποίου πραγματοποιείται και οι πιθανές μελλοντικές του επιπτώσεις.

Παρόλα αυτά η πράσινη επιχειρηματικότητα καθεαυτή δεν είναι μια καινούρια σύλληψη, αντιθέτως είναι στο επίκεντρο των συζητήσεων φορέων και κυβερνήσεων καθώς σχετίζεται άμεσα με τον στόχο της μετατροπής της Ευρώπης σε κλιματικά ουδέτερη ήπειρο μέσα στα επόμενα χρόνια. Το εθνικό σχέδιο υπάγεται στο μηχανισμό ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της ευρωπαϊκής ένωσης που δημιουργήθηκε ως απάντηση στην πανδημία χρηματοδοτώντας τα κράτη με τη μορφή επιχορηγήσεων και δανειακών συμβάσεων για να ανταπεξέλθουν. Η Ελλάδα διεκδίκησε και έλαβε το μέγιστο δυνατό ποσό χρηματοδότησης από τον μηχανισμό, τουτέστιν περίπου 17δισ ευρώ επιδοτήσεις και 12δισ ευρώ με τη μορφή δανείου. Η πράσινη και η ψηφιακή μετάβαση ήταν οι δύο βασικές προϋποθέσεις για τη λήψη αυτού του κονδυλίου, αλλά εξίσου σημαντικό ήταν και να συμπεριληφθούν οι συγκεκριμένες συστάσεις που γίνονται σε κάθε κράτος στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού εξαμήνου. Όλα αυτά τα προαπαιτούμενα συγκεράστηκαν στο εθνικό σχέδιο ανάκαμψης που υπέβαλε η Ελλάδα, ενώ οι βασικοί του άξονες σε σχέση με την αειφόρο ανάπτυξη συμπεριλαμβάνουν προγράμματα για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας με ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, την ενεργειακή αναβάθμιση των κτιρίων, την αναδιαμόρφωση των μεταφορών με τη χρήση ηλεκτροκίνητων οχημάτων και την βέλτιστη διαχείριση των υδάτων και των υγρών αποβλήτων, μεταξύ άλλων, τα οποία σε συνδυασμό με το εργατικό δυναμικό που απασχολούν αποτελούν σημαντικό κομμάτι της πραγματικής οικονομίας. Αυτό που τώρα απομένει είναι να αποδειχθεί το κατά πόσο το συγκεκριμένο σχέδιο είναι ικανό να αξιοποιήσει τους πόρους με μακροπρόθεσμο όφελος για την Ελληνική οικονομία συγκεντρωτικά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 Το σχέδιο ανάκαμψης για την Ευρώπη

Η Ευρωπαϊκή Ένωση εξ' αρχής αντιλήφθηκε τη σημασία της ανάκαμψης μετά από περιόδους οικονομικής δυσπραγίας, καθώς και ότι όλες οι περιοχές δεν πλήττονται εξίσου, ούτε και διαθέτουν την ίδια δυναμική ως προς τις δυνατότητές τους για επανόρθωση και ανάπτυξη. Τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά Ταμεία δημιουργήθηκαν σαν απάντηση σε αυτό και έχουν παίξει καθοριστικό ρόλο στην αναβάθμιση τους. Η πρόσφατη υγειονομική κρίση, με τις πολυάριθμες κοινωνικές και κατ' επέκταση πολιτικές και οικονομικές συνέπειες σε παγκόσμιο επίπεδο, ήταν φανερό ότι θα απαιτούσε αποφασιστικές πρωτοβουλίες για να βοηθήσει τις οικονομίες να επανέλθουν στην πρότερή τους κατάσταση. Ως εκ τούτου, η Ευρωπαϊκή Ένωση θέσπισε ένα επιπλέον χρηματοδοτικό πακέτο, το NextGenerationEU, στο οποίο υπάρχει ο Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας. Ο στόχος αυτού του μηχανισμού είναι αφενός να βοηθήσει τα μέλη κράτη να ανακάμψουν από την πανδημία και αφετέρου, μακροπρόθεσμα, να ενισχύσουν την ανθεκτικότητα της οικονομίας τους και να δημιουργήσουν τις απαραίτητες δομές έτσι ώστε να είναι πιο ικανά στη διαχείριση μελλοντικών προκλήσεων.

Στο πλαίσιο του Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, η Ευρωπαϊκή Ένωση συγκέντρωσε πόρους που προσεγγίζουν τα 800 δισεκατομμύρια ευρώ στη διάθεση των κρατών, τα οποία οφείλουν με τη σειρά τους να υλοποιήσουν τα εθνικά σχέδια που έχουν καταθέσει, γύρω από τον άξονα μιας ψηφιακής και πράσινης μεταρρύθμισης μεταξύ άλλων. Η λογική του μηχανισμού θυμίζει αυτή των κοινοτικών οδηγιών, ότι δηλαδή το ίδιο το κράτος είναι υπεύθυνο να θεσπίσει ένα ρυθμιστικό πλαίσιο ώστε να εφαρμόσει τις απαραίτητες επενδύσεις και να εκπληρώσει τους στόχους που θέτει ο μηχανισμός. Η ιδιαιτερότητα του μηχανισμού έγκειται στο ότι το χρονικό πλαίσιο ολοκλήρωσης είναι μικρό, ενώ ταυτόχρονα στοχεύει να κινητοποιήσει ιδιωτικούς πόρους παράλληλα με τις επιχορηγήσεις για να εξασφαλίσει πολλαπλά οφέλη για την οικονομία, και στο ότι οι επενδύσεις πραγματοποιούνται συνδυαστικά με μεταρρυθμίσεις έτσι ώστε να μεταμορφώσουν το οικονομικό τοπίο (Υπουργείο Οικονομικών, 2021α).

Το πρόγραμμα NextGenerationEU έχει σχεδιαστεί για να δώσει στην κοινωνία την ευκαιρία να αναδυθεί ισχυρότερη μετά την πανδημία καθώς και να αναδομήσει την Ευρώπη ως κοινωνία και ως οικονομία για να αντιπροσωπεύει όλους όσους κατοικούν σε αυτή. Παρόλα αυτά, τα 723,8 δις του προγράμματος είναι μόνο ένα μέρος από τα 2 τρισεκατομμύρια ευρώ που προβλέπονται στον τακτικό προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς διάθεση για κάθε επιμέρους τομέα που χρήζει χρηματοδότησης. Επίσης, μετά τα Coronavirus Response Investment Initiative (CRII) και Coronavirus Response Investment Initiative Plus (CRII+), ένα επιπλέον πρόγραμμα, το Recovery Assistance for Cohesion and the Territories of Europe (REACT-EU) έρχεται να προστεθεί στις ήδη υπάρχουσες ενέργειες για την επίτευξη της συνοχής και την ενδυνάμωση των πιο αδύναμων περιφερειών της Ένωσης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020).

1.2 Η χρηματοδότηση του σχεδίου ανάκαμψης

Το Ταμείο Ανάκαμψης κι Ανθεκτικότητας ενεργοποιήθηκε στις 19 Φεβρουαρίου 2021 και προβλέπεται να ολοκληρωθεί έως τις 31 Δεκεμβρίου του 2026. Οι μεταρρυθμίσεις που πρέπει να υλοποιήσουν τα κράτη στο πλαίσιο του εναρμονίζονται με τις συστάσεις που έγιναν σε κάθε ένα χωριστά για τα έτη 2019 και 2020, όπως καταγράφονται στο Ευρωπαϊκό Εξάμηνο για το συντονισμό της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021). Αλλά για να διεκδικήσουν την χρηματοδότηση, οι μεταρρυθμίσεις υπάγονται σε ένα ευρύτερο εθνικό σχέδιο ανάκαμψης κι ανθεκτικότητας με πρωταρχικούς στόχους την πράσινη και ψηφιακή μετάβαση, 37% και 20% της χρηματοδότησης αντιστοίχως. Ειδικά δε για το πρώτο σκέλος, η μακροπρόθεσμη στρατηγική της Ένωσης είναι να γίνει η Ευρώπη μέχρι το 2050 κλιματικά ουδέτερη ήπειρος. Η αξιολόγηση των εθνικών σχεδίων εξετάζει ως εκ τούτου και τις εν δυνάμει μακροπρόθεσμες συνέπειες των προτεινόμενων σχεδίων. Άλλα κριτήρια είναι το κατά πόσον συμβάλουν στην ανάπτυξη, τη δημιουργία θέσεων εργασίας, την ανθεκτικότητα καθώς και την οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή. Όσον αφορά τις πιο πρακτικές πτυχές του σχεδίου, εξετάζεται η λογική αντιστοιχία κόστους με τα αναμενόμενα αποτελέσματα των μέτρων που θα παρθούν, το κατά πόσον όλες οι προτεινόμενες δράσεις ενεργούν συμπληρωματικά και ενισχύουν η μία την άλλη και τέλος η συμπερίληψη ορόσημων και στόχων στον προγραμματισμό (Pilati, 2021).

Ένας από του βασικούς λόγους που θεσμοθετήθηκε οργανωμένο σχέδιο ανάκαμψης από την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι η βεβαιότητα ότι οι μεμονωμένες ενέργειες κάθε κράτους χωριστά δεν θα μπορούσαν να είναι εξίσου αποτελεσματικές, μια άποψη που έχει πολλούς υποστηρικτές, ιδιαίτερα κατόπιν μιας αποτίμησης των ενεργειών κατά την κρίση της Ευρωζώνης μερικά χρόνια πριν. Η πρόκληση ήταν η οποιαδήποτε χρηματοδότηση να συμπεριλάβει προγράμματα με θετικό αντίκτυπο στο ΑΕΠ και όχι την αύξηση του χρέους που έχει ως συνέπεια ο δανεισμός. Αντ' αυτού ο μηχανισμός ανάκαμψης αντιπροτείνει το δανεισμό μέσω του Ταμείου Ανάκαμψης κι Ανθεκτικότητας, με πολύ ευνοϊκότερους όρους, για αυτό και από τα € 723,8 δις που διατίθενται συνολικά μέσω του μηχανισμού μόνο το μισό ποσό δίνεται με τη μορφή επιχορηγήσεων, καθώς τα € 385,8 είναι διαθέσιμα με τη μορφή δανεισμού, ενώ για τη συγκέντρωση ενός μέρους των πόρων και η ίδια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δανείζεται

ποσά από τις κεφαλαιαγορές εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021). Σαφώς όμως, η υπαγωγή στο πλαίσιο του μηχανισμού δεν εγγυάται την επιτυχημένη αξιοποίηση των πόρων για την ανάκαμψη και αυτός είναι ένας από τους λόγους που προβλέπεται και η τροποποίηση των αρχικών εθνικών σχεδίων σε μεταγενέστερο χρόνο.

Το Ταμείο Ανάκαμψης κι Ανθεκτικότητας έχει τεθεί σε λειτουργία από τον Ιούλιο του 2021, όταν εγκρίθηκαν τα πρώτα εθνικά σχέδια και δώδεκα κράτη έλαβαν την πρώτη δόση της τάξεως του 13% του συνολικού προβλεπόμενου ποσού με τη μορφή προχρηματοδότησης, αλλά ένα μέρος των χρημάτων παραμένει ακόμα αδιάθετο και η καταληκτική ημερομηνία για την διάθεσή του είναι η τελευταία μέρα του τρέχοντος έτους.

Αρκετές χώρες, μεταξύ αυτών η Αυστρία και η Δανία, αντιτάχθηκαν αρχικά στη μεγάλη εξάρτηση από επιχορηγήσεις στο πακέτο, ωστόσο τελικά τις ζήτησαν και τις πήραν. Άλλες χώρες, όπως η Κύπρος, η Ελλάδα, η Ιταλία, η Σλοβενία και η Πορτογαλία, αντιτάχθηκαν στα δάνεια και τους σχετικούς όρους και αντ' αυτού προτάθηκε ένας συνδυασμός δανείου κι επιχορήγησης (Leipold, 2021).

Η προϋπόθεση δανειακής σύμβασης για την παραχώρηση του μισού κονδυλίου του μηχανισμού μπορεί να αποτρέπει κάποια κράτη μέλη από το να το διεκδικήσουν, αλλά έχουν το περιθώριο να το πράξουν μέχρι και την 31 Αυγούστου του 2023 καταθέτοντας παράλληλα και μια ενημερωμένη εκδοχή του εθνικού σχεδίου. Το μέγιστο ποσό που μπορεί να τους καταβληθεί είναι ισοδύναμο ή μικρότερο με το 6.8% του ΑΕΠ τους για το 2019. Όσον αφορά τα € 338 δις που δίνονται ως επιχορήγηση, ο υπολογισμός για την καταβολή της γίνεται συνυπολογίζοντας τον πληθυσμό, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ και την ανεργία σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο από το 2015 έως το 2019, ενώ για το τελικό 30% του ποσού λαμβάνεται υπ' όψιν η μείωση του πραγματικού ΑΕΠ το 2020 και το 2021. ('Κανονισμός (ΕΕ) 2021/241 Για Τη Θέσπιση Του Μηχανισμού Ανάκαμψης Και Ανθεκτικότητας', 2021).

1.3 Οι πυλώνες του μηχανισμού και το χρονοδιάγραμμά του

Η ταχύτητα λήψης αποφάσεων για την αντιμετώπιση μια κρίσιμης κατάστασης παίζει καθοριστικό ρόλο στην μετέπειτα εξέλιξή της. Η πρόβλεψη για την επόμενη μέρα, έτσι όπως την οραματίζεται η Ευρωπαϊκή Ένωση, είναι άμεσα συνυφασμένη με τους έξι θεματικούς πυλώνες που βρίσκονται στον πυρήνα του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας. Έτσι προωθούνται η βιώσιμη ανάπτυξη, οι μεταρρυθμίσεις που μειώνουν την οικονομική αστάθεια ως επακόλουθο της υγειονομικής κρίσης καθώς και η συμπερίληψη ευάλωτων κοινωνικών ομάδων που πλήχθηκαν περισσότερο από την υγειονομική κρίση, μεταξύ άλλων. Οι συγκεκριμένοι τομείς είναι:

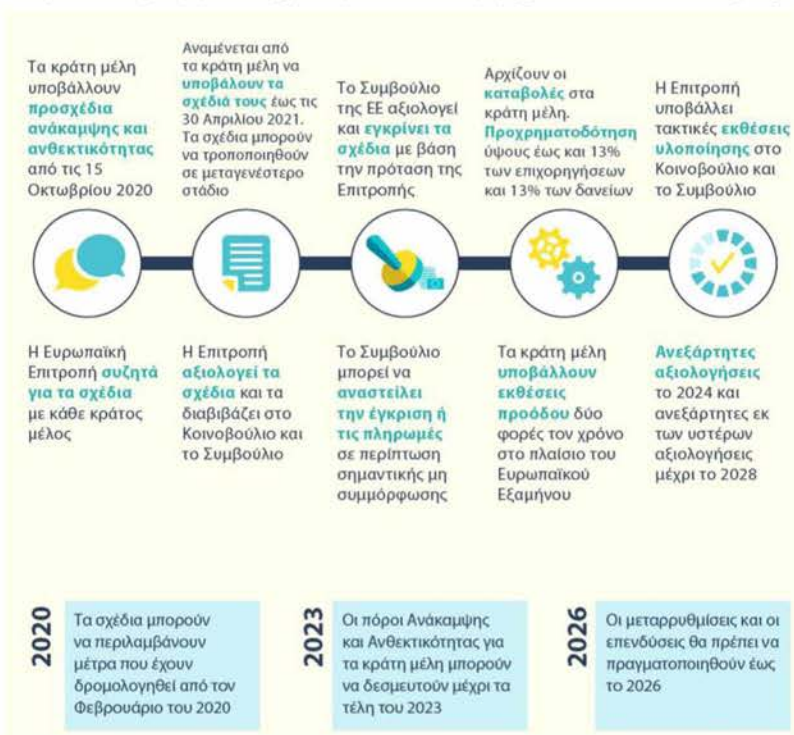
1. Πράσινη μετάβαση,
 2. Ψηφιακός μετασχηματισμός,
 3. Έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, με οικονομική συνοχή, απασχόληση, παραγωγικότητα, ανταγωνιστικότητα, έρευνα, ανάπτυξη και καινοτομία, και μια εύρυθμα λειτουργούσα εσωτερική αγορά
 4. Κοινωνική και εδαφική συνοχή,
 5. Υγεία και οικονομική, κοινωνική και θεσμική ανθεκτικότητα, με σκοπό, μεταξύ άλλων, την αύξηση της ετοιμότητας για την αντιμετώπιση κρίσεων και της ικανότητας αντίδρασης σε κρίσεις, και
 6. Πολιτικές για την επόμενη γενιά, τα παιδιά και τους νέους, όπως η εκπαίδευση και οι δεξιότητες
- (‘Κανονισμός (ΕΕ) 2021/241 Για Τη Θέσπιση Του Μηχανισμού Ανάκαμψης Και Ανθεκτικότητας’, 2021).

Ειδικά όσον αφορά τις προτεινόμενες δράσεις για την πράσινη μετάβαση, αυτές έρχονται ως επισφράγισμα της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας. Προωθούνται ως εκ τούτου οι επενδύσεις σε πράσινες τεχνολογίες και ανανεώσιμες μορφές ενέργειας, η αντικατάσταση παραδοσιακών αυτοκινήτων με ηλεκτροκίνητα, οι ανακαινίσεις κτιρίων για να βελτιωθεί η ενεργειακή τους απόδοση, αλλά και η σταδιακή απεξάρτηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως σύνολο από τα ορυκτά καύσιμα (European Commission Press release, 2020; Ευρωπαϊκή Επιτροπή, n.d.). Από την άλλη, η επιτάχυνση του ψηφιακού μετασχηματισμού θεωρείται ένα αναγκαίο βήμα γιατί αφ' ενός θα μεταμορφώσει τη γραφειοκρατία καθιστώντας τις κρατικές δομές πιο λειτουργικές, το οποίο θα έχει θετικό αντίκτυπο και στον ιδιωτικό τομέα κάνοντας τις ευρωπαϊκές εταιρίες πιο ανταγωνιστικές στην παγκόσμια αγορά. Αφ' ετέρου, έτσι θα μειωθεί η τεχνολογική εξάρτηση από τις Ασιατικές εταιρίες και των ΗΠΑ (Κανονισμός (ΕΕ) 2021/241 Για Τη Θέσπιση Του Μηχανισμού Ανάκαμψης Και Ανθεκτικότητας’, 2021).

Οι τελευταίοι δύο πυλώνες αφορούν το κοινωνικό πρόσωπο της Ευρωπαϊκής Ένωσης την επόμενη μέρα της πανδημίας. Αρχικά στόχευσε στο να ενισχυθούν οι επιχειρήσεις που βίωσαν πιο έντονα τις συνέπειες τις αναγκαστικής παραμονής στο σπίτι και οι εργαζόμενοί τους. Οι μακροπρόθεσμοι στόχοι του είναι η ενίσχυση των φτωχότερων κοινωνικών στρωμάτων και η μείωση των ποσοστών ανεργίας, ειδικά των νέων, οι οποίοι βρίσκονται στο επίκεντρο και των υπόλοιπων δράσεων που αφορούν τη συνεχή μετεκπαίδευση και την εξέλιξη των δυνατοτήτων τους για να εξασφαλιστεί η πρόσβασή τους, επαγγελματικά, οικονομικά και κοινωνικά. Εν τέλει, ο καθαυτός τομέας της υγείας, δηλαδή η αναβάθμιση των υπηρεσιών που παρέχει και η πρόσβαση όλων των πολιτών σε αυτές, ως αποτέλεσμα της υγειονομικής κρίσης και των διαπιστωμένων ελλείψεων των δομών στην απόπειρά τους να την αντιμετωπίσουν.

Σχετικά με το χρονικό πλαίσιο ολοκλήρωσης του Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας προτάσσονται οι εξής ημερομηνίες. Η προθεσμία υποβολής των σχεδίων ανάκαμψης από τα κράτη μέλη στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή ήταν η 30η Απριλίου του 2021, ενώ η εφαρμογή του οφείλει να έχει ολοκληρωθεί έως το έτος 2026. Λόγω των ορόσημων και των προβλεπόμενων στόχων που συμπεριλαμβάνονται στο σχεδιασμό, τα εθνικά σχέδια αξιολογούνται και τροποποιούνται κατά περίπτωση, εφ' όσον κρίνεται αναγκαίο. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στην οποία υποβάλλονται τα σχέδια, επιβλέπει αλλά και υποδεικνύει τις κατευθύνσεις που πρέπει να ακολουθηθούν με την ετήσια έκθεσή της για κάθε κράτος. Ο συγκεκριμένος κόστος και αναμενόμενης απόδοσης της κάθε επένδυσης είναι πάντα σε κύριο πλάνο καθώς και η αξιολόγηση του μακροπρόθεσμου αντίκτυπου των εφαρμοζόμενων μεταρρυθμίσεων, εξετάζοντας δείκτες όπως το ΑΕΠ, οι εξαγωγές και η ανεργία μεταξύ άλλων. Η Επιτροπή, λαμβάνοντας υπόψη τις γνωστές ελλείψεις του κάθε κράτους όπως καταγράφονται στις συστάσεις των Ευρωπαϊκών Εξαμήνων, προωθεί τις προτάσεις εντός των εθνικών σχεδίων που τις εξυπηρετούν καλύτερα αλλά όχι με τρόπο που να αμφισβητεί την επικυριαρχία του κάθε κράτους στην επικράτειά του (“Κανονισμός (ΕΕ) 2021/241 Για Τη Θέσπιση Του Μηχανισμού Ανάκαμψης Και Ανθεκτικότητας,” 2021).

Χρονοδιάγραμμα Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Για την εξασφάλιση της χρηματοδότησης, είτε με τη μορφή επιχορήγησης, είτε με τη σύναψη δανειακής σύμβασης, είτε συνδυαστικά και των δύο, απαραίτητη προϋπόθεση είναι η αποτελεσματική εφαρμογή των προσυμφωνημένων στόχων που έχουν κατατεθεί, που κρίνεται κατόπιν της αξιολόγησης προόδου. Τα κράτη, στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου ήδη υποβάλουν δύο εκθέσεις προόδου, ενώ η Επιτροπή αναρτά τους πίνακες αποτελεσμάτων ως απόρροια της ολοκληρωμένης επίβλεψης και ανασκόπησης της για κάθε επιμέρους πυλώνα, οι οποίοι πίνακες επίσης ανανεώνονται δυο φορές το χρόνο. Η Επιτροπή υποβάλλει με τη σειρά της μια ετήσια έκθεση πεπραγμένων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που αφορά τις συνολικές επιδόσεις του μηχανισμού. Ως εκ τούτου, η ειδική ομάδα εργασίας Recovery and Resilience Task Force (RECOVER) θεσπίστηκε για να διευκολύνει την όλη διαδικασία (Recovery and Resilience Task Force, n.d.). Ένας από τους πίνακες αποτελεσμάτων που έχει αναρτήσει η Επιτροπή ενώ το πρόγραμμα εξακολουθεί να τρέχει, είναι ο προσδιορισμός των δευτερογενών επιπτώσεων των επενδύσεων στο πλαίσιο του NextGenerationEU, τούτέστιν το ότι τα σχέδια ανάκαμψης του κάθε κράτους, στο βαθμό που έχουν υλοποιηθεί, έχουν ήδη θετικό αντίκτυπο (Spillovers) και στα υπόλοιπα κράτη της Ένωσης (Επίσημος ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Μηχανισμός Ανάκαμψης Και Ανθεκτικότητας).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1 Επισκόπηση του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας - ΕΛΛΑΔΑ 2.0

Η υγειονομική κρίση των τελευταίων χρόνων λόγω του Covid-19 είχε δριμύτατες συνέπειες στην ψυχολογία των ατόμων, μεμονωμένα αλλά και ως κοινωνικό σύνολο, λόγω του παρατεταμένου εγκλεισμού αρχικά και της κοινωνικής αποστασιοποίησης μετέπειτα. Αυτό όμως ήταν μόνο μια πτυχή της κρίσης, η οποία επηρέασε ποικιλοτρόπως τα κράτη τόσο πολιτικά όσο και οικονομικά. Παρόλο που το πρόβλημα ήταν κοινό και η παγκόσμια κινητοποίηση για την επίλυση του απέδωσε καρπούς ταχύτατα, οι συνέπειες της επόμενης μέρας δεν ήταν κοινές για όλους, ειδικά σε οικονομίες οι οποίες χαρακτηρίζονταν από αστάθεια και προηγούμενως.

Η Ελληνική οικονομία συγκεκριμένα, έχοντας κλυδωνιστεί πρόσφατα κατά τη διάρκεια της κρίσης της Ευρωζώνης με μνημόνια και δημοσιονομική προσαρμογή, ήταν ήδη ευάλωτη και τα όποια θετικά αποτελέσματα είχε παρουσιάσει ανακόπηκαν πάραυτα. Η Ελλάδα ήταν επομένως μια από τις πρώτες χώρες που υπέβαλαν το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας υπό την αιγίδα του NextGenerationEU, επονομαζόμενο 'Ελλάδα 2.0'. Ήδη από το Μάρτιο του 2021 το σχέδιο είχε παρουσιαστεί δημόσια και τον Απρίλιο κατατέθηκε επίσημα μαζί με την αίτηση για την προβλεπόμενη προχρηματοδότηση. Το σχέδιο εγκρίθηκε τον Ιούνιο του 2021, η τελική συμφωνία χρηματοδότησης υπογράφηκε τον Ιούλιο, ενώ τον Αύγουστο του ίδιου έτους ήταν μια από τις πρώτες χώρες που έλαβε 4 δις, που αντιστοιχούν στο 13% του συνολικού ποσού που θα λάβει με επιχορηγήσεις αλλά και με δάνεια στο πλαίσιο του προγράμματος.

Μία από τις πρωταρχικές επιδιώξεις του ελληνικού σχεδίου είναι να προσελκύσει το ενδιαφέρον για ιδιωτικές επενδύσεις, το οποίο λόγω των αλληπάλληλων κρίσεων που βίωσε το κράτος ήταν αισθητά μειωμένο. Η πρόσφατη ύφεση του 8,2% σε συνδυασμό με τη μείωση του ΑΕΠ τα προηγούμενα χρόνια και τη συρρίκνωση της πραγματικής οικονομίας, καθιστά το σχέδιο ιδιαίτερα φιλόδοξο γιατί ουσιαστικά υπερβαίνει την προσδοκία της απλής οικονομικής ανάκαμψης. Εστιάζοντας στις μεταρρυθμίσεις, προσβλέπει σε ένα κράτος που προστατεύει το περιβάλλον, που παρέχει εξελιγμένες ψηφιακές υπηρεσίες, πιο ανταγωνιστικό και πιο εξωστρεφές, με μειωμένη γραφειοκρατία, απλούστερη φορολογία που ευνοεί την επιχειρηματική ανάπτυξη, και αμεσότερη απόδοση της δικαιοσύνης (Υπουργείο Οικονομικών, 2021d).

Επιπροσθέτως, εκτιμάται ότι οι μεταρρυθμίσεις και οι επενδύσεις συνδυαστικά θα δημιουργήσουν '180.000 – 200.000 νέων, μόνιμων θέσεων εργασίας υψηλής ποιότητας, ενώ παράλληλα θα οδηγήσουν σε αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ κατά 6,9% έως το 2026', η οποία ευελπιστούν ότι θα είναι μακρόπνοη, εφ' όσον βέβαια βελτιωθεί η παραγωγικότητα της χώρας και οι εξαγωγές και έτσι συμβάλλουν στη διατήρηση της συγκεκριμένης τάσης.

Οι τέσσερις πυλώνες του σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας 'Ελλάδα 2.0':

1. Πράσινη Μετάβαση

1.1. Μετάβαση σε νέο ενεργειακό μοντέλο φιλικό στο περιβάλλον

1.2. Ενεργειακή αναβάθμιση του κτιριακού αποθέματος της χώρας και χωροταξική μεταρρύθμιση

1.3. Μετάβαση σε ένα πράσινο και βιώσιμο σύστημα μεταφορών

1.4. Αειφόρος χρήση των πόρων, ανθεκτικότητα στην κλιματική αλλαγή και διατήρηση της βιοποικιλότητας

2. Ψηφιακή Μετάβαση

2.1. Συνδεσιμότητα για τους πολίτες, τις επιχειρήσεις, το κράτος

2.2. Ψηφιακός μετασχηματισμός του κράτους

2.3. Ψηφιακός μετασχηματισμός των επιχειρήσεων

3. Απασχόληση, Δεξιότητες, Κοινωνική Συνοχή

3.1. Αύξηση των θέσεων εργασίας και προώθηση της συμμετοχής στην αγορά εργασίας

3.2. Ενίσχυση των ψηφιακών δυνατοτήτων της εκπαίδευσης και εκσυγχρονισμός της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης

3.3. Ενίσχυση της προσβασιμότητας, της αποτελεσματικότητας και της ποιότητας του συστήματος υγείας

3.4. Αύξηση της πρόσβασης σε αποτελεσματικές και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνικές πολιτικές

4. Ιδιωτικές επενδύσεις και μετασχηματισμός της οικονομίας

4.1. Φορολογικά εργαλεία πιο φιλικά για την ανάπτυξη και βελτίωση της φορολογικής διοίκησης

4.2. Εκσυγχρονισμός της δημόσιας διοίκησης

4.3. Βελτίωση της αποτελεσματικότητας του συστήματος δικαιοσύνης

4.4. Ενίσχυση του χρηματοπιστωτικού τομέα και των κεφαλαιαγορών

4.5. Προώθηση της έρευνας και της καινοτομίας

4.6. Εκσυγχρονισμός και βελτίωση της ανθεκτικότητας κύριων κλάδων οικονομίας της χώρας

4.7. Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και προώθηση ιδιωτικών επενδύσεων και εξαγωγών

(greece20.gov.gr, 2021)

Για την πραγματοποίηση της πράσινης μετάβασης το σχέδιο προβλέπει ενέργειες σε τέσσερις άξονες. Αρχικά ένα ενεργειακό μοντέλο πιο φιλικό στο περιβάλλον, με χαμηλές εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα, σταδιακή αντικατάσταση των ορυκτών καυσίμων με ανανεώσιμες πηγές ενέργειας καθώς και αναβάθμιση των δικτύων διανομής ηλεκτρικής ενέργειας και επέκτασή τους, έτσι ώστε να συμπεριληφθούν τα

μη διασυνδεδεμένα νησιά και να περιοριστεί η χρήση πετρελαίου στην παραγωγή ενέργειας. Ενισχύεται επίσης η ταχύρρυθμη αδειοδότηση για Συμπααραγωγή Ηλεκτρικής Ενέργειας Υψηλής Απόδοσης και νέες ΑΠΕ και 'προωθείται ο εθνικός στόχος της Ελλάδας για πλήρη απολιγνιτοποίηση έως το 2028' σε συνδυασμό με μέτρα για την περιβαλλοντική αποκατάσταση των συγκεκριμένων περιφερειών και για την περαιτέρω ανάπλάσή τους (greece20.gov.gr, 2021). Κατά δεύτερον, για την αναβάθμιση του κτιριακού αποθέματος και τη χωροταξική μεταρρύθμιση δίδονται κίνητρα για την ανακαίνιση κατοικιών, επιχειρήσεων αλλά και δημόσιων κτηρίων με στόχο τη βέλτιστη ενεργειακή τους απόδοση και μεταγενέστερα την αναγέννηση αστικών περιοχών, συμβάλλοντας παράλληλα και στην ανάπτυξη της οικονομίας και στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Το πλάνο ενσωματώνει την υλοποίηση στρατηγικών αναπλάσεων όπως την ανάπλαση του Βοτανικού- Ελαιώνα και του παραλιακού μετώπου της Αθήνας, αλλά και την αναβάθμιση των υφιστάμενων εγκαταστάσεων του ΟΑΚΑ, ενώ αναμένεται επίσης και η ολοκλήρωση του πολεοδομικού χάρτη της χώρας και η κατάρτιση της θαλάσσιας και παράκτιας πολιτικής σε ότι αφορά τις ΑΠΕ, τη βιομηχανία, τον τουρισμό και τις υδατοκαλλιέργειες. Ο τρίτος άξονας προωθεί αφ' ενός τη μετάβαση στην ηλεκτροκίνηση με την εγκατάσταση περισσότερων από 8000 σημείων φόρτισης, δίνοντας παράλληλα κίνητρα για την αντικατάσταση των τωρινών οχημάτων, και αφ' ετέρου τη δημιουργία βιομηχανικών μονάδων πράσινης τεχνολογίας. Τέλος, ο τέταρτος άξονας εισάγει μεταρρυθμίσεις με στόχο την 'αποτελεσματική χρήση των φυσικών πόρων, την προώθηση της κυκλικής οικονομίας, την αποτελεσματική διαχείριση των υδάτων και των υγρών αποβλήτων, αλλά και την προστασία της βιοποικιλότητας και την αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος' (greece20.gov.gr, 2021). Ταυτόχρονα, για την ενίσχυση της διαχείρισης κινδύνων φυσικών καταστροφών προβλέπεται η ίδρυση 13 Περιφερειακών Κέντρων Πολιτικής Προστασίας.

Ο δεύτερος πυλώνας του εθνικού σχεδίου αφορά τη ψηφιακή μετάβαση και η υλοποίησή του προϋποθέτει τη χρήση οπτικών ινών για τη δημιουργία δικτύων 5G και τη 'μετάβαση σε γρήγορες ευρυζωνικές διασυνδέσεις για απομακρυσμένα νησιά μέσω υποθαλάσσιων καλωδίων' με απώτερο στόχο την παροχή εξελιγμένων και 'ασφαλών τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών' και τη 'βελτίωση της θέσης της Ελλάδας στη διεθνή κατάταξη βάσει των ευρυζωνικών συνδέσεων' (greece20.gov.gr, 2021). Παράλληλα,

προετοιμάζεται ο σταδιακός ψηφιακός μετασχηματισμός του κράτους αλλά και των ιδιωτικών επιχειρήσεων με ενέργειες όπως βελτίωση των παρεχόμενων ψηφιακών υπηρεσιών, 'ενίσχυση της διαλειτουργικότητας πληροφοριακών συστημάτων και δεδομένων', ισχυροποίηση της κυβερνοασφάλειας και 'εκτεταμένη χρήση σύγχρονων τεχνολογιών, όπως για παράδειγμα οι τεχνολογίες υπολογιστικού νέφους (cloud computing) και οι τεχνολογίες αποτελεσματικής διαχείρισης πολυδιάστατων δεδομένων μεγάλου όγκου (big data)' (greece20.gov.gr, 2021). Επιπλέον μέτρα για τις επιχειρήσεις περιλαμβάνουν τα φορολογικά κίνητρα για επενδύσεις σε ψηφιακές τεχνολογίες σε συνδυασμό με 'τη μεταφορά τεχνογνωσίας και τον προγραμματισμό κατάρτισης από ειδικούς, ώστε οι επιχειρήσεις να είναι σε θέση να αξιοποιήσουν τα εργαλεία και τις υπηρεσίες που προσφέρονται μέσω μιας πλατφόρμας ψηφιακής αγοράς (δημιουργία digital marketplace)'. Τέλος, το σχέδιο προβλέπει τη λήψη μέτρων για τη διασφάλιση της διαφάνειας στις 'αλληλεπιδράσεις μεταξύ επιχειρήσεων και κρατικών αρχών' (greece20.gov.gr, 2021).

Ο τρίτος πυλώνας αφορά επί της ουσίας πρώτον την ενίσχυση της απασχόλησης και τον εκσυγχρονισμό της επαγγελματικής κατάρτισης, δεύτερον την αναβάθμιση του συστήματος υγείας και γενικότερα την προώθηση της ευρύτερης κοινωνικής συνοχής, προτάσσοντας έννοιες όπως η συμπερίληψη και η αποδοχή της διαφορετικότητας ενώ παράλληλα εξασφαλίζοντας ίσες ευκαιρίες σε όλους. Για να επιτευχθούν όλα αυτά το κράτος σχεδιάζει να προβεί στις ακόλουθες ενέργειες:

Τον 'εκσυγχρονισμό και την απλούστευση του εργατικού νόμου', την εισαγωγή πολιτικών (Active and Passive Labour Market Policies) που βοηθούν το εργατικό δυναμικό να μπει στην αγορά εργασίας ή να παραμείνει σε αυτή, την επιδότηση της ανεργίας, την ψηφιοποίηση της απασχόλησης καθώς και την αναβάθμιση των συστημάτων του ΟΑΕΔ καθιστώντας τον πιο λειτουργικό. Επίσης,

σημαντικές επενδύσεις σχετικά με την ψηφιοποίηση της εκπαίδευσης όλων των επιπέδων, την επαγγελματική εκπαίδευση και τις μεταρρυθμίσεις στο εθνικό σύστημα απόκτησης νέων δεξιοτήτων και της αναβάθμισης των υφιστάμενων δεξιοτήτων, προωθώντας έτσι την ευρωπαϊκή εμβληματική πρωτοβουλία 'Modernise' (greece20.gov.gr, 2021).

Πέραν αυτού, ο άξονας που άπτεται της δημόσιας υγείας αναμένεται να μεταρρυθμιστεί στοχεύοντας στον ολοκληρωτικό ανασχηματισμό του συστήματος υγείας, αρχικά μέσω του ψηφιακού του μετασχηματισμού και στην πορεία με την 'αναβάθμιση των υφιστάμενων μονάδων υγείας' και του 'ιατροτεχνολογικού

εξοπλισμού’, αλλά και την ανακαίνιση των κτιρίων (greece20.gov.gr, 2021). Εν κατακλείδι, για να διασφαλιστεί η ‘κοινωνική ένταξη και η μείωση των ανισοτήτων των ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων’ προβλέπονται επιμορφωτικά προγράμματα για την εξέλιξη των δεξιοτήτων τους με την παράλληλη ‘πρόσβαση σε αποτελεσματικές και υψηλής ποιότητας κοινωνικές υπηρεσίες’, ενώ ταυτόχρονα σχεδιάζονται δράσεις που αποσκοπούν στην διαμόρφωση ευνοϊκότερων προοπτικών από την παιδική ηλικία, την ισότιμη πρόσβαση στην επαγγελματική αποκατάσταση και για τα δύο φύλλα αλλά και εκπαιδευτικά προγράμματα για το εργατικό δυναμικό σε σχέση με την διαφορετικότητα στην εργασία (greece20.gov.gr, 2021).

Ο τέταρτος και τελευταίος πυλώνας του εθνικού σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας αποσκοπεί στον μετασχηματισμό της οικονομίας εν γένει. Με αυτόν τον προσανατολισμό προετοιμάζονται μια σειρά μέτρων σε καίριους τομείς, όπως η φορολογία, η δημόσια διοίκηση, η δικαιοσύνη, ο χρηματοπιστωτικός τομέας και οι κεφαλαιαγορές, η έρευνα και η καινοτομία. Σε κάθε επιμέρους τομέα προτείνονται και οι αντίστοιχες δράσεις, όπως η πλήρης ‘κωδικοποίηση της φορολογικής νομοθεσίας με στόχο την αύξηση της διαφάνειας’, η ‘εφαρμογή ψηφιακής και αυτοματοποιημένης διαδικασίας για τη διαδικασία της ηλεκτρονικής επιστροφής του ΦΠΑ’ και ‘ένα φιλόδοξο έργο για την εφαρμογή τεχνητής νοημοσύνης στο σχεδιασμό φορολογικών ελέγχων’ στον φορολογικό τομέα (greece20.gov.gr, 2021).

Σε ότι αφορά τη δημόσια διοίκηση, σχεδιάζεται ‘η καταπολέμηση της διαφθοράς, μέσω της ενίσχυσης του νομικού πλαισίου για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες’, η ψηφιακή αναβάθμιση των δομών οικονομικής διαχείρισης του κράτους (Government Enterprise Resource Planning), η επικαιροποίηση του πλαισίου λειτουργίας των ΔΕΚΟ και ο ‘ψηφιακός μετασχηματισμός του Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων’ (greece20.gov.gr, 2021). Στον τομέα της δικαιοσύνης, πέραν από την ταχύτερη απονομή της που είναι και η βασική προτεραιότητα, προβλέπεται η παροχή της υπηρεσίας δικαστικών στατιστικών στοιχείων (JustStat), η ‘προώθηση της Ψηφιακής Δικαιοσύνης (ηλεκτρονική δικαιοσύνη) που περιλαμβάνει την αναβάθμιση των συστημάτων τήρησης αρχείων... [και η] αναθεώρηση του προγράμματος σπουδών της Εθνικής Σχολής Δικαστών και της Εθνικής Σχολής Δημόσιας Διοίκησης’ με έμφαση στις ψηφιακές δεξιότητες (greece20.gov.gr, 2021).

Πέραν αυτών, στο σχέδιο προεξοφλείται η ενίσχυση του χρηματοπιστωτικού τομέα με ‘παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση του ιδιωτικού χρέους που περιλαμβάνουν την θέσπιση του ενιαίου πλαισίου φερεγγυότητας, την ανάπτυξη μητρώου παρακολούθησης του ιδιωτικού χρέους, τη δημιουργία γραφείου δημόσιων πιστώσεων..., κεντρικού μητρώου πιστώσεων και παρατηρητηρίου πιστωτικής επέκτασης’, αλλά εξετάζεται και η ‘επιτάχυνση των διαδικασιών αναδιάρθρωσης ιδιωτικών χρεών – δεύτερη ευκαιρία’ για την ‘προστασία ευάλωτων ομάδων, ιδιωτών και επιχειρήσεων’ (greece20.gov.gr, 2021). Επίσης προωθείται ο ψηφιακός εκσυγχρονισμός ‘των κεφαλαιαγορών της Ελλάδας με μεταρρυθμίσεις για την κωδικοποίηση του πλαισίου της κεφαλαιαγοράς’ (greece20.gov.gr, 2021).

Σε σχέση με την έρευνα και την ανάπτυξη, οι οποίες υπάγονται στον πέμπτο άξονα του πυλώνα, προετοιμάζεται η ενδυνάμωση των δεσμών μεταξύ της επιστήμης και των επιχειρήσεων με κίνητρα για περισσότερες ιδιωτικές επενδύσεις, στοχεύοντας ‘να αυξήσει την εκμετάλλευση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, να αντιστρέψει το «brain drain» και να ενισχύσει το ελληνικό οικοσύστημα καινοτομίας νεοφυών επιχειρήσεων’ (greece20.gov.gr, 2021). Δύο από τις προτεινόμενες δράσεις αναφορικά με αυτό είναι η αξιοποίηση ‘του Ευρωπαϊκού προγράμματος HORIZON που προωθεί τη συνεργασία των οικοσυστημάτων E&A με άλλες χώρες [και] της πλατφόρμας Elevate Greece για την ανάδειξη νεοσύστατων εταιρειών E&A’ (greece20.gov.gr, 2021). Τέλος, προβλέπεται ο γενικότερος εκσυγχρονισμός των υποδομών και η βελτίωση της ανθεκτικότητας των κύριων κλάδων οικονομίας της χώρας, όπως ο πολιτισμός, ο τουρισμός, η αγροδιατροφή και η μεταποίηση.

Συνολικά, το Ελληνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, επιτυγχάνει αν μη τι άλλο στο σχεδιασμό αλληλοσυμπληρωματικών δράσεων που ήταν και μια από τις βασικές προϋποθέσεις για την έγκριση σχεδίων από τους θεσμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο κοινός παρανομαστής του σχεδίου είναι οι προαπαιτούμενες επενδύσεις σε συνδυασμό με τις μεταρρυθμίσεις και ο συνεκτικός κρίκος όλων αυτών η ψηφιακή μετάβαση των υποδομών του κράτους εν γένει, ενώ δεν λείπουν οι πρωτοβουλίες για την εκπλήρωση της πράσινης μετάβασης που επίσης αποτελεί βασική προτεραιότητα του Μηχανισμού Ανάκαμψης. Για να εξασφαλιστεί η ορθή και έγκαιρη υλοποίηση του σχεδίου απαιτείται η έγκριση της Υπηρεσίας Συντονισμού Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, η οποία έχει και την πρωταρχική ευθύνη και υπάγεται στο υπουργείο Οικονομικών, αλλά για κάθε μέτρο συνυπεύθυνος είναι και ο φορέας που

θα ορίσει το αρμόδιο υπουργείο κατά περίπτωση, ενώ η εποπτεία των ορθών και αποτελεσματικών εφαρμογών πραγματοποιείται από έναν ανεξάρτητο ελεγκτή της Επιτροπής Λογιστικής Τυποποίησης και Ελέγχων. Ως εκ τούτου, τα πρώτα τεχνικά δελτία, με προϋπολογισμό 1,42 δις έχουν ήδη εγκριθεί (Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού Ταμείου Ανάκαμψης, 2021a).

2.2 Προϋπολογισμός και συντονισμός με εθνικές πολιτικές

Το εθνικό σχέδιο ανάκαμψης έχει συγκροτήσει ένα διεξοδικά κοστολογημένο πρόγραμμα, με πλήρη καταμερισμό ανά πυλώνα όπου θα διατεθεί, διαχωρίζοντας ωστόσο οχτώ ‘Εμβληματικές Επενδύσεις’ λόγω του μεγέθους χρηματοδότησης που προϋποθέτουν. Το συνολικό ποσό που προβλέπεται για την εφαρμογή του προγράμματος είναι περί τα 60 δις ευρώ, εκ των οποίων τα 31,163 δις είναι η συνολική συνεισφορά του Ταμείου, 18,436 δις με τη μορφή μη επιστρεπτέας επιχορήγησης και 12,728 δις με τη σύναψη δανειακής σύμβασης με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή αντιστοίχως, ενώ για το υπόλοιπο ποσό εκτιμάται και η συνδρομή ιδιωτικών επενδυτικών πόρων (Συμβούλιο Υπουργών Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2021). Η Ελλάδα, αφού έλαβε τη μέγιστη δυνατή χρηματοδότηση που της αντιστοιχούσε, αποφάσισε να διαθέσει το ποσό των δανείων που εισπράττει μέσω του ταμείου σε ιδιώτες, ελπίζοντας ότι οι επενδύσεις τους θα αντισταθμίσουν εν μέρει το κενό που παρατηρείται στον τομέα αυτό τα τελευταία χρόνια λόγω και του υψηλού κόστος δανεισμού στη χώρα (Υπουργείο Οικονομικών, 2021d). Τα δάνεια καλύπτουν έως και το 50% της συνολικής προτεινόμενης επένδυσης, παρέχονται μέσω Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων και του εθνικού συστήματος εμπορικών τραπεζών και είναι διαθέσιμα για την υλοποίηση προτάσεων του άπτονται των πυλώνων του σχεδίου ανάπτυξης και των επιμέρους αξόνων τους. Επιπλέον, η Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα Επενδύσεων θα δημιουργήσει ένα ταμείο για την επιχορήγηση νεοσύστατων επιχειρήσεων με προοπτικές ταχείας ανάπτυξης (Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού Ταμείου Ανάκαμψης, 2021c). Η Ελλάδα έχει στη διάθεσή της ήδη τα ποσά της προχρηματοδότησης, ενώ τα υπόλοιπα ποσά αναμένεται να καταβληθούν μέχρι τη λήξη του 2023, δεδομένης της θετικής αξιολόγησης και της εκπλήρωσης των εγκεκριμένων στόχων (Συμβούλιο Υπουργών Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2021).

Προϋπολογισμός Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

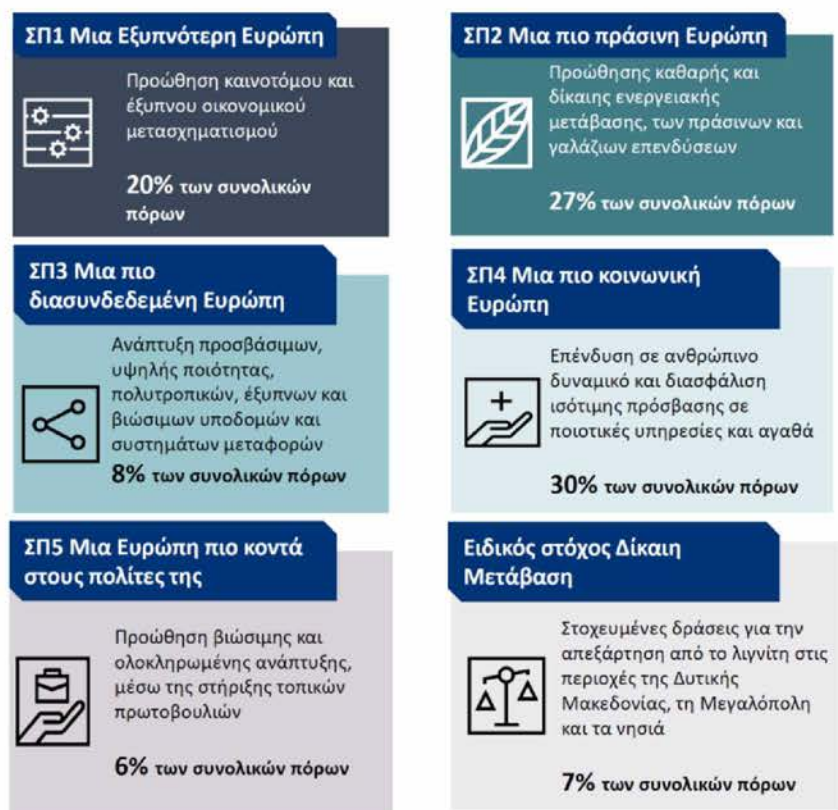
Πυλώνες	Προϋπολογισμός Ταμείου Ανάκαμψης (σε εκ. €)	Συνολικοί Επενδυτικοί Πόροι που Κινητοποιούνται (σε εκ. €)
1. Πράσινη Μετάβαση	6.194	11.604
2. Ψηφιακός Μετασχηματισμός	2.177	2.338
3. Απασχόληση, Δεξιότητες, Κοινωνική Συνοχή	5.185	5.268
4. Ιδιωτικές επενδύσεις και μετασχηματισμός της οικονομίας	4.879	8.779
Άθροισμα από Επιδοτήσεις Πράσινος στόχος: €6.7δς (37,81%), Ψηφιακός στόχος: €4,55 δς (25,59%)	18.436	27.988
Δάνεια	12.728	31.819
Συνολικοί Επενδυτικοί Πόροι	31.163	59.807

Πηγή: Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας - 'Ελλάδα 2.0'

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η διαμόρφωση του ελληνικού σχεδίου ανάκαμψης διαμορφώθηκε σε μεγάλο βαθμό γύρω από τις ειδικές συστάσεις των Ευρωπαϊκών Εξαμήνων με στόχο την εξυγίανση των μακροχρόνιων οικονομικών παθογενειών που παρατηρούνται στο ελληνικό κράτος και ότι κάθε πυλώνας του σχεδίου αντικατοπτρίζει τους στόχους και τις προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης εν γένει, με απώτερο ορίζοντα υλοποίησης το 2050. Επίσης, είναι σαφείς οι επιρροές και του Σχεδίου Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία της επιτροπής του νομπελίστα Έλληνα οικονομολόγου Χριστόφορου Πισσαρίδη (Υπουργείο Οικονομικών, 2021d). Το εν λόγω σχέδιο πραγματοποιεί ανάλυση σε βάθος των παγκόσμιων αλλά και των εγχώριων οικονομικών τάσεων και προτάσσει πολιτικές που ενθαρρύνουν την ανάπτυξη, αυξάνουν την απασχόληση και την ανταγωνιστικότητα και συμβάλουν στην κοινωνική συνοχή βελτιώνοντας το επίπεδο ζωής των πολιτών (Πισσαρίδης et al., 2020). Καθοριστικό ρόλο παίζει επίσης και η ψηφιοποίηση ως καταλύτης του εκσυγχρονισμού του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα, που σε συνδυασμό με την ελάττωση της γραφειοκρατίας και την βελτίωση του φορολογικού πλαισίου δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για ανάπτυξη του επιχειρηματικού περιβάλλοντος (Πισσαρίδης et al., 2020; Υπουργείο Οικονομικών, 2021d).

Επιπλέον, το εθνικό σχέδιο ανάκαμψης ‘Ελλάδα 2.0’ αποτελεί μέρος του Ενοποιημένου Σχεδίου Κυβερνητικής Πολιτικής 2021 (ΕΚΣΥΠ), το οποίο διατυπώθηκε από την Προεδρία της Κυβέρνησης και το Εθνικό Σχέδιο Μεταρρυθμίσεων (ΕΣΜ) και συμπεριλαμβάνει όλες τις μεταρρυθμίσεις από τις οποίες επιλέχθηκαν όσες άπτονται των στόχων που θέτει ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Ανάκαμψης. Το σχέδιο εναρμονίζεται πλήρως αφ' ενός με κύρια εθνικά σχέδια όπως το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ) και το Εθνικό Σχέδιο Δίκαιης Μετάβασης, τη Βίβλο Ψηφιακού Μετασχηματισμού 2020-2025 και την Εθνική Στρατηγική Έρευνας και Καινοτομίας για την Έξυπνη Εξειδίκευση 2014-2020 μεταξύ άλλων και αφ' ετέρου, δρα συμπληρωματικά με τα υπόλοιπα προγράμματα που βρίσκονται σε εξέλιξη τη δεδομένη χρονική στιγμή, το Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) για τα έτη 2021 έως 2027 και την Κοινή Αγροτική Πολιτική (Υπουργείο Οικονομικών, 2021d; Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, 2021).

Στόχοι Πολιτικής ΕΣΠΑ 2021-2027

Πηγή: Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΡΑΣΙΝΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΣΙΝΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ

Η κλιματική αλλαγή και η υποβάθμιση του περιβάλλοντος αποτελούν απειλή για την ύπαρξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του κόσμου' (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 'Πράσινη Μετάβαση'). Χωρίς περιστροφές, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναφέρεται στην Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία ξεκινώντας από τους λόγους που έκαναν την θέσπισή της αναγκαία. Οι στόχοι της συμφωνίας είναι δυσυπόστατοι και αποτελούν τον συγκερασμό παραδοσιακών αξιών όπως η ανάπτυξη μιας ανταγωνιστικής οικονομίας με πιο σύγχρονες αντιλήψεις όπως πράσινες τεχνολογίες και βιώσιμη βιομηχανία.

Η μείωση των εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου είναι ίσως πιο βασική επιδίωξη της συμφωνίας, η οποία προϋποθέτει από κοινού δράσεις όλων των κρατών-μελών που έχουν συμπεριληφθεί σε νομοθετικές πράξεις και εθνικές στρατηγικές, ενώ μια συμπληρωματική δράση προς αυτή την κατεύθυνση είναι η 'εφαρμογή χρηματοδοτικών μέσων στο πλαίσιο του συστήματος εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής' που προβλέπεται και από το πρωτόκολλο του Κυότο (αυτ.). Στο πλαίσιο της δράσης για το κλίμα και της μείωσης των εκπομπών εντάσσεται επίσης και η 'αντιμετώπιση των κυμάτων καύσωνα, της ξηρασίας, των πλημμυρών και της κακής ποιότητας του αέρα στις αστικές περιοχές', ενώ οι ενέργειες για τις μεταφορές και την κινητικότητα είναι αλληλοσυμπληρωματικές λόγω του ότι 'αντιπροσωπεύουν σχεδόν το ένα τέταρτο των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στην ΕΕ και αποτελούν μία από τις κύριες αιτίες της ατμοσφαιρικής ρύπανσης στις πόλεις' (αυτ.).

Επιπλέον, για την ενίσχυση της διαδικασίας μεταμόρφωσης των συστημάτων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας προβλέπεται ο σχεδιασμός αγορών φιλικών προς τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Συνειδητοποιώντας ωστόσο ότι η απανθρακοποίηση δεν αφορά όλα τα κράτη-μέλη εξίσου και ότι ο βαθμός εξάρτησης της βιομηχανίας από τον άνθρακα είναι διαφορετικός, η Ευρωπαϊκή Ένωση αποφάσισε να χρηματοδοτήσει την ανάπλαση των περιοχών που θα υποστούν το πιο έντονο οικονομικό πλήγμα μέσω του Μηχανισμού Δίκαιης Μετάβασης, μέσω του οποίου

υλοποιείται το πρόγραμμα για τη δίκαιη κλιματική μετάβαση στη Σλοβακία παραδείγματος χαριν.

Οι συνέπειες της περιβαλλοντικής ρύπανσης και της αλλόγιστης χρήσης των φυσικών πόρων δεν περιορίζονται όμως σε εθνικά σύνορα, για αυτό και η αποτελεσματικότητα των περιβαλλοντικών δράσεων είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την καθολική τους ενσωμάτωση. Το 2015 υπογράφηκε η Ατζέντα του 2030 για τη βιώσιμη ανάπτυξη μετά από μια πρωτοβουλία των Ηνωμένων Εθνών και τέθηκαν δεκαεπτά στόχοι οι οποίοι εναρμονίζονται πλήρως με τις επιδιώξεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την πράσινη μετάβαση, ενώ από μεριάς της δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη σταθεροποίηση της αγροτικής οικονομίας και τη βελτίωση της διαβίωσης στην ύπαιθρο. Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία βάζει επίσης σε πρώτο πλάνο τις δράσεις που ευνοούν την κυκλική οικονομία εν γένει, προωθώντας τη βέλτιστη αξιοποίηση των φυσικών πόρων και την ελάχιστη δυνατή χρήση τους.

Για να υλοποιηθούν όμως όλες αυτές οι δράσεις είναι απαραίτητο να πραγματοποιηθούν επενδύσεις τόσο από κρατικούς όσο και από ιδιωτικούς φορείς που θα συμβάλουν στο μετασχηματισμό της οικονομίας γύρω από αυτές τις προδιαγραφές. Πρέπει επίσης να τονωθεί η ζήτηση για πιο βιώσιμα αγαθά και υπηρεσίες και να μειωθεί το αποτύπωμα του άνθρακα των δημόσιων υπηρεσιών. Με αυτό τον προσανατολισμό η γενική διεύθυνση Στήριξης Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων προτείνει στα κράτη μέλη μια σειρά μέτρων, όπως η κατάρτιση πράσινου

προϋπολογισμού, η προώθηση πράσινων δημόσιων συμβάσεων, η δημιουργία πράσινων κρατικών ομολόγων, η θέσπιση περιβαλλοντικής φορολογίας καθώς και η επανεξέταση των δαπανών πολιτικών που δεν είναι φιλικές προς το περιβάλλον (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 'Πράσινη Μετάβαση').

3.2 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΣΙΝΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ

Το Εθνικό Σχέδιο 'Ελλάδα 2.0' συμβάλλει στην πράσινη μετάβαση της Ελλάδας και συμμορφώνεται με την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, τους κλιματικούς στόχους του 2030 και το στόχο της κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050, καθώς και τους στόχους του Εθνικού Σχεδίου για την Ενέργεια και το Κλίμα, κατανέμοντας το 37,5% του επενδυτικού προγράμματος σε κλιματικές δράσεις (greece20.gov.gr, 2021). Η συγκρότηση του εθνικού σχεδίου 'Ελλάδα 2.0' σε ότι αφορά την πράσινη μετάβαση βασίστηκε στο εθνικό σχέδιο για την ενέργεια και το κλίμα και τα εθνικά σχέδια για τη διαχείριση αποβλήτων, την αναδάσωση, την κυκλική οικονομία και τη βιοποικιλότητα.

Προκειμένου να επιτευχθούν οι κλιματικοί και περιβαλλοντικοί στόχοι στην Ελλάδα, έχουν αναπτυχθεί τέσσερις κατευθύνσεις μεταρρυθμίσεων εντός του εθνικού σχεδίου ανάκαμψης (greece20.gov.gr, 2021). Πρώτον, η μετάβαση σε ένα νέο ενεργειακό μοντέλο φιλικό προς το περιβάλλον, το οποίο χαρακτηρίζεται από χαμηλές εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα, περιορίζοντας τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου και αυξάνοντας το ποσοστό των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Δεύτερον, η ενεργειακή αναβάθμιση του κτιριακού αποθέματος της χώρας και η χωροταξική μεταρρύθμιση, που προωθεί την ανακαίνιση των κτιρίων (κατοικιών, εμπορικών, βιομηχανικών, δημόσιων, κοινωνικών υποδομών) καθώς και την ανάπτυξη πράσινου στρατηγικού σχεδιασμού αστικής ανάπτυξης. Τρίτον, η μετάβαση σε ένα πράσινο και βιώσιμο σύστημα μεταφορών, με απώτερο στόχο ένα καθαρότερο περιβαλλοντικά και οικονομικότερο ενεργειακά σύστημα μεταφορών, αναβαθμίζοντας τις υποδομές και δίνοντας κίνητρα για τη χρήση ηλεκτροκίνητων οχημάτων. Τέλος, η αειφόρος χρήση των πόρων και η προσαρμογή για την ενίσχυση της ανθεκτικότητας απέναντι στην κλιματική αλλαγή. Ως εκ τούτου, στην τελευταία κατεύθυνση μεταρρυθμίσεων προωθούνται οι αρχές της κυκλικής οικονομίας για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, ενώ οι προτεινόμενες δράσεις αφορούν την διαχείριση των αποβλήτων, την αναδάσωση, την προστασία της βιοποικιλότητας καθώς και την ενίσχυση και αναβάθμιση των ικανοτήτων του μηχανισμού πολιτικής προστασίας της Ελλάδας.

Η ανάγκη λήψης ουσιαστικών μέτρων έγινε επιτάκτική λόγω της κακοδιαχείρισης και της υπερβολής που χαρακτήριζε τις δραστηριότητες και τις πρακτικές των προηγούμενων δύο αιώνων σε θέματα τόσο βιομηχανικής ανάπτυξης και παραγωγής όσο και καταναλωτικών συμπεριφορών, ενώ σε κρατικό επίπεδο η προστασία του περιβάλλοντος ήταν υποσημείωση στην ατζέντα στην καλύτερη περίπτωση. Η πράσινη μετάβαση που επιχειρείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση συγκεντρωτικά είναι το επιστέγασμα μιας σειράς πρωτοβουλιών των τελευταίων τριάντα ετών που συμπεριλαμβάνουν διεθνείς και τοπικές συμβάσεις, τις δράσεις μη Κυβερνητικών Οργάνσεων γύρω από το περιβάλλον, τη δημόσια τοποθέτηση επιφανών προσώπων σε θέματα που άπτονται της κλιματικής αλλαγής και του περιβάλλοντος, αλλά και της ίδιας της κοινωνίας, της οποίας η καταναλωτική συμπεριφορά επιβραβεύει τα βιολογικά προϊόντα με συσκευασίες που ανακυκλώνονται εργονομικά και οικονομικά και προτιμάει να ζει σε μικρότερα σπίτια τα οποία ανακαινίζει στοχεύοντας να μειώσει το περιβαλλοντικό της αποτύπωμα. Παρόλα αυτά, για την επιτυχή υλοποίηση αυτής της προσπάθειας είναι κρίσιμη η συμβολή του επιχειρηματικού κλάδου, ο οποίος αναλαμβάνει να μετουσιώσει όλες αυτές τις προδιαγραφές και επιθυμίες σε ασφαλή και λειτουργικά προϊόντα αφ' ενός και αφ' ετέρου υπηρεσίες αντιπροσωπευτικές της πράσινης οικονομίας και της βιώσιμης ανάπτυξης.

Στον όρο πράσινη επιχειρηματικότητα συμπεριλαμβάνεται κάθε επιχειρηματικό εγχείρημα που σχεδιάζεται και υλοποιείται στο πλαίσιο της οικολογικής και περιβαλλοντικής συνείδησης, με τελικό παραγόμενο ένα αγαθό ή μια υπηρεσία, που πρεσβεύει την πράσινη φιλοσοφία (Υπουργείο Παιδείας, Τα πράσινα επαγγέλματα στην Ελλάδα, 16 -18). Ο όρος υιοθετείται προφανώς από εταιρείες και επιχειρήσεις καθώς και από καταναλωτικές οργανώσεις, συνεταιρισμούς, ΜΚΟ και θεσμούς της τοπικής αυτοδιοίκησης, ενώ χρησιμοποιείται και ακαδημαϊκά. Καθοριστικό για τη διάδοση και την αποδοχή εννοιών όπως πράσινη οικονομία και αειφόρος ανάπτυξη υπήρξε το ότι για πολλούς αποτελούν την απάντηση για την οικονομική ανάκαμψη μετά τις αλλεπάλληλες κρίσεις, τόσο της Ευρωζώνης και όσο και της πιο πρόσφατης υγειονομικής, και τις δυσμενείς τους συνέπειες στο χρηματοπιστωτικό σύστημα και την παγκόσμια οικονομία. Αυτό προκύπτει καθώς στον 'τομέα της πράσινης οικονομίας η αύξηση της απασχόλησης υπήρξε θετική καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσης και υπολογίζεται ότι τα επόμενα χρόνια μπορεί να δημιουργηθούν έως και 5

εκατομμύρια θέσεις εργασίας... στην Ευρωπαϊκή Ένωση' (Υπουργείο Παιδείας, Τα πράσινα επαγγέλματα στην Ελλάδα, 6). Ωστόσο, το ρυθμιστικό πλαίσιο μέσα στον οποίο θα πρέπει να αναπτυχθούν τα επιχειρηματικά μοντέλα ως εκφραστές της πράσινης μετάβασης είναι πολυπαραγοντικό και ως εκ' τούτου πολύπλοκο, ιδιαίτερα όταν πληρεί τις τυπικές προδιαγραφές αλλά δεν απολαμβάνει την κοινωνική έγκριση.

3.3. ΤΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΤΟΥ ΚΥΟΤΟ - ΕΘΝΙΚΟΣ ΚΛΙΜΑΤΙΚΟΣ ΝΟΜΟΣ

Η Σύμβαση-Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή ήταν η πρώτη συγκροτημένη διακρατική προσπάθεια για την προστασία του περιβάλλοντος, της οποίας το συμπληρωματικό πρωτόκολλο, γνωστό ως Πρωτόκολλο του Κυότο, έθεσε συγκεκριμένους στόχους στα ανεπτυγμένα κράτη, τουτέστιν τη μείωση 'των εκπομπών τουλάχιστον κατά 5% την πενταετία 2008-2012 σε σύγκριση με τα επίπεδα του 1990' (Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Πρωτόκολλο του Κυότο). Η προϋπόθεση για την εκπλήρωση των όρων ήταν ότι τα αέρια που προκαλούν το φαινόμενο του θερμοκηπίου, δηλαδή το διοξείδιο του άνθρακα (CO₂), το μεθάνιο (CH₄), το υποξείδιο του αζώτου (N₂O), οι υδροφθοράνθρακες (HFCs), οι υπερφθοράνθρακες (PFCs) και το εξαφθοριούχο θείο (SF₆), θα κυμαίνονταν στα επιτρεπόμενα όρια του Παραρτήματος Β του πρωτοκόλλου. Όσον αφορά τις αναπτυσσόμενες χώρες, δεν τέθηκε όρος για προκαθορισμένη μείωση των εκπομπών, ενώ ο Μηχανισμός καθαρής ανάπτυξης (clean development mechanism) θεσπίστηκε για να βοηθήσει τα κράτη με περιορισμένες δυνατότητες χρηματοδότησης να εκπληρώσουν τους στόχους μέσω συμπράξεων (Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Ευέλικτοι Μηχανισμοί του Πρωτοκόλλου του Κιότο).

Η Ελλάδα υπέγραψε το Πρωτόκολλο τον Απρίλιο του 1998, παράλληλα με τα υπόλοιπα Κράτη Μέλη της Ε.Ε. και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή' (Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Πρωτόκολλο του Κυότο) . Το Πρωτόκολλο επικυρώθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση το Μάιο 2002 και τέθηκε σε ισχύ το 2005. Ο κοινός στόχος της ένωσης ήταν μείωση των εκπομπών κατά 8% συνολικά. 'Για να ανταποκριθεί στη δέσμευσή της αυτή, η Ελλάδα εκπόνησε το Εθνικό Πρόγραμμα μείωσης εκπομπών αερίων φαινομένου θερμοκηπίου για την περίοδο 2000-2010' (αυτ.)

Το πρωτόκολλο του Κυότο ουσιαστικά έβαλε τα θεμέλια πάνω στα οποία οικοδομείται η τρέχουσα περιβαλλοντική πολιτική και έκανε εφικτές πρωτοβουλίες όπως τον προοδευτικό μετασχηματισμό της Ευρώπης σε μια κλιματικά ουδέτερη ήπειρο έως το 2050. Για την εκπλήρωση του συγκεκριμένου σκοπού, η Ελλάδα θέσπισε τον Εθνικό Κλιματικό Νόμο, ο οποίος θέτει ως ενδιάμεσους στόχους τη μείωση των εκπομπών κατά 55% για το έτος 2030 και κατά 80% για το 2040, με σημείο αναφοράς τις τιμές του 1990 'λαμβάνοντας υπόψη τις προβλέψεις του Εθνικού

Σχεδίου για την Ενέργεια και το Κλίμα (Ε.Σ.Ε.Κ.), το οποίο καταρτίζεται σύμφωνα με το άρθρο 3 του Κανονισμού (ΕΕ) 2018/1099 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου' (Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Εθνικός Κλιματικός Νόμος).

Ωστόσο, στον αντίποδα διατυπώνεται η άποψη ότι ο Εθνικός Κλιματικός Νόμος δεν συσχετίζεται επαρκώς με το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ). Επιπλέον, ο ορισμός της απανθρακοποίησης ως σταδιακή εξάλειψη της χρήσης ορυκτών καυσίμων από όλους τους τομείς της οικονομίας φάνηκε ανεπαρκής στο ελληνικό παράρτημα της Greenpeace, στο WWF Ελλάς, την Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης και άλλους περιβαλλοντικούς φορείς.

Άλλοι σημαντικοί ορισμοί του νόμου είναι οι:

6. Καταβόθρες: Κάθε διεργασία, δραστηριότητα ή μηχανισμός που απορροφά από την ατμόσφαιρα αέριο θερμοκηπίου, αερόλυμα ή πρόδρομη ουσία αερίου θερμοκηπίου.

7. Κλιματική ουδετερότητα ή μηδενικό ισοζύγιο εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου: Ο ισοσκελισμός των ανθρωπογενών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου από πηγές και των απορροφήσεών τους από καταβόθρες.

11. Προϋπολογισμός άνθρακα: Η μέγιστη συνολική ποσότητα των εκπομπών που επιτρέπεται να εκλυθεί σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο σε εθνικό επίπεδο στο πλαίσιο επίτευξης των στόχων του παρόντος νόμου.

(Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Εθνικός Κλιματικός Νόμος)

3.4. ISO 14001 ΚΑΙ ΠΡΑΣΙΝΗ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ

Το ευρύτερο πλαίσιο του ISO 14000 και συγκεκριμένα του 14001 θέτει τα κριτήρια για ένα σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης για κάθε οργανισμό που χρειάζεται πρακτικά εργαλεία για να ανταπεξέλθει στις υποχρεώσεις του. Το ISO 14001 χαρτογραφεί ένα πλαίσιο για τη σύσταση ενός τέτοιου συστήματος το οποίο μπορεί να ακολουθήσει μια εταιρεία ή ένας οργανισμός και επιπλέον να πιστοποιηθεί για αυτό. Απευθύνεται σε κάθε τύπο οργανισμού, ανεξαρτήτως των δραστηριοτήτων ή τον τομέα στον οποίο υπάγεται και εξασφαλίζει ότι ο περιβαλλοντικός αντίκτυπος του μετριέται και βελτιώνεται. Η τεχνική επιτροπή ISO/TC 207 αναπτύσσει τις προδιαγραφές για τα ISO 14000 γενικά και είναι αρμόδια για την τυποποίηση της περιβαλλοντικής διαχείρισης όσον αφορά τον περιβαλλοντικό και κλιματικό αντίκτυπο, προσμετρώντας τις κοινωνικές και οικονομικές πτυχές και υποστηρίζοντας την αειφόρο ανάπτυξη. Η επιτροπή επικεντρώνεται επίσης στην αξιολόγηση περιβαλλοντικών επιδόσεων, στην Ανάλυση Κύκλου Ζωής, στην κλιματική αλλαγή ως προς τον μετριασμό και την προσαρμογή της, στον οικολογικό σχεδιασμό, στην αποδοτικότητα των πόρων, στην περιβαλλοντική οικονομία και τη χρηματοδότηση για το περιβάλλον και το κλίμα (International Organization for Standardization, Official Webpage).

Η πιστοποίηση ISO 14001 τη δεδομένη χρονική στιγμή παρέχεται σε περισσότερες από 300,000 επιχειρήσεις παγκοσμίως. Παρόλα αυτά μόνο οι εταιρίες με μεγάλο επιχειρησιακό εύρος διαθέτουν τη δυνατότητα της υποστήριξής της πιστοποίησης, καθώς το κόστος είναι υψηλό. Τα δυνητικά οφέλη της πιστοποίησης όμως είναι πολλαπλάσια, καθώς παρέχει ένα προκαθορισμένο πλαίσιο με ομοιόμορφη εφαρμογή το οποίο διευκολύνει αφ' ενός τις εισαγωγές και εξαγωγές προϊόντων και αφ' ετέρου τη συνεργασία μεταξύ επιχειρήσεων διαφορετικής νοοτροπίας και χώρας προέλευσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4.1. ΠΡΑΣΙΝΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ & ΠΡΑΣΙΝΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Η μετάβαση σε μια βιώσιμη οικονομία αυξάνει την προσφορά εργασίας στην πράσινη απασχόληση. Η Ελλάδα σε μια προσπάθειά της να δημιουργήσει προγράμματα κατάρτισης για την ανάπτυξη των πράσινων δεξιοτήτων των εργαζομένων, παρέχει ευκαιρίες τόσο για το εργατικό δυναμικό υψηλής ειδίκευσης όσο και για το εργατικό δυναμικό χαμηλής ειδίκευσης με τους παρακάτω τρόπους. Καταρχήν τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΑΕΙ) και τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΤΕΙ) παρέχουν ήδη εκπαιδευτικά προγράμματα, καθώς και μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών, που οδηγούν στην απόκτηση των εξειδικευμένων γνώσεων και δεξιοτήτων για την άσκηση πράσινης επαγγελματικής δραστηριότητας και αειφορικής ανάπτυξης. Όσον αφορά τις δεξιότητες οι οποίες είναι ένας συνδυασμός αντιλήψεων, γνώσεων και ικανοτήτων που απαιτούνται, είναι ενεργά σήμερα προγράμματα κατάρτισης και ενημέρωσης στα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ), στα Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (ΤΕΕ) και στα Κέντρα Δια Βίου Μάθησης των δήμων και των πανεπιστημίων. Η ανάγκη για μία κοινή βάση δεξιοτήτων, ακόμη και για μία αναβάθμιση των δεξιοτήτων των εργαζομένων, αποτέλεσε την δημιουργία πιστοποίησης στην Ελλάδα μέσω της ανεξάρτητης αρχής του Εθνικού Οργανισμού Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΕΟΠΠΕΠ).

Η δυνατότητα ενίσχυσης των πράσινων δεξιοτήτων παρέχεται μέσω της επαγγελματικής κατάρτισης, εξαιτίας των γνώσεων που αποκτώνται στις πράσινες τεχνολογίες, στην περιβαλλοντική νομοθεσία και στα περιβαλλοντικά ζητήματα. Σημαντικότερες είναι ο οικολογικός σχεδιασμός και η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ενός έργου, η γνώση υλικών περιβαλλοντικά φιλικών και ο υπολογισμός ενεργειακής απόδοσης κτιρίων, η γνώση σχετικά με το Ευρωπαϊκό Σύστημα Εμπορίας Εκπομπών CO₂ και ο υπολογισμός των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα από επιχειρήσεις και βιομηχανικές εγκαταστάσεις, η πιστοποίηση περιβαλλοντικών προτύπων και η ικανότητα εφαρμογής μηχανικών, χημικών και βιολογικών μεθόδων περιβαλλοντικής αποκατάστασης. Παράλληλα τα άτομα πρέπει να διέπονται από περιβαλλοντική συνείδηση και δεξιότητες προσαρμογής, επιχειρηματικές δεξιότητες

για εκμετάλλευση των πράσινων ευκαιριών και εξειδικευμένες τεχνικές στον τομέα τους. Επιπρόσθετα, οι δεξιότητες επικοινωνίας και οι στρατηγικές / ηγετικές δεξιότητες θα εξυπηρετήσουν στη διαμόρφωση πολιτικών για την αειφόρο ανάπτυξη.

Προσδιορίζοντας τις πράσινες θέσεις εργασίας οφείλουμε να κατανοήσουμε τους τομείς που εμπίπτουν ώστε να ενθαρρύνουμε τη δημιουργία τους. Πέραν του γεγονότος ότι η πράσινη και κυκλική οικονομία έχει τη δυνατότητα να εφαρμοσθεί στους περισσότερους τομείς της οικονομίας, είτε παράγοντας οικολογικά ή βιολογικά προϊόντα, είτε χρησιμοποιώντας τεχνικές λιγότερο επιβλαβής για το περιβάλλον, θα εστιάσουμε στους βασικότερους τομείς. Σύμφωνα με το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον οι τομείς της γεωργίας, των κατασκευών, της έρευνας και ανάπτυξης καθώς και της διοίκησης και των υπηρεσιών, συμβάλλουν στη διατήρηση και στην αποκατάσταση του περιβάλλοντος. Αρκεί να ληφθεί υπόψη και να σχεδιαστεί κατάλληλα η μείωση της κατανάλωσης ενέργειας και πρώτων υλών, ο περιορισμός των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, η μείωση και αποφυγή των αποβλήτων και της ρύπανσης, και τέλος να γίνει ουσιαστική προσπάθεια να προστατευθούν και να αποκατασταθούν τα οικοσυστήματα (UNEP, 2008).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή «Ευρώπη 2020», εξαιτίας του ρόλου να σχεδιάζει την κοινωνική πολιτική της Ε.Ε., δίνει προτεραιότητα στην έξυπνη ανάπτυξη διαμορφώνοντας μία οικονομία βασισμένη στη γνώση και την καινοτομία. Στη βιώσιμη ανάπτυξη προωθώντας μία πράσινη και ανταγωνιστική οικονομία που αξιοποιεί τους φυσικούς πόρους. Στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη υιοθετώντας μία οικονομία υψηλής απασχόλησης που θα οδηγήσει σε κοινωνική και γεωγραφική συνοχή. Στον ενεργειακό τομέα, όπου σύμφωνα με την Greenpeace, οι τομείς απασχόλησης ανά τεχνολογία είναι τα αιολικά, τα φωτοβολταϊκά, η βιομάζα, η γεωθερμία και τα υδροηλεκτρικά.

Τα πράσινα επαγγέλματα βοηθούν στην προστασία του περιβάλλοντος και περαιτέρω στην αειφόρο ανάπτυξη, και πολλές επαγγελματικές δραστηριότητες άπτονται αυτών. Η ανάγκη προσαρμογής των επιχειρήσεων του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα στις περιβαλλοντικές ρυθμίσεις εντείνει τη ζήτηση πράσινων προϊόντων και υπηρεσιών.

Πράσινα επαγγέλματα ταξινομημένα ανά τομέα παραγωγής (Lifetrends, 2009).

Πρωτογενής τομέας	Δευτερογενής τομέας	Τριτογενής τομέας	Τεταρτογενής τομέας
Γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία, μεταλλεία, δάση	Βιομηχανία, κατασκευές	Βασικές υπηρεσίες, εμπόριο, διακίνηση προϊόντων, κ.α.	Υπηρεσίες διοικητικής και κυβερνητικής δραστηριότητας, εκπαίδευση, έρευνα και ανάπτυξη, οικονομικός
Βιολογική γεωργία	Κατασκευή ειδών/προϊόντων με υλικά φιλικά προς το περιβάλλον	Εμπόριο των βιολογικών ή οικολογικών ειδών/προϊόντων	Έρευνα και ανάπτυξη προϊόντων με λογική αιεφόρου ανάπτυξης
Βιολογική κτηνοτροφία	Κατασκευή οικολογικών κτιρίων	Σχεδιασμός βιοκλιματικών κτιρίων, αγροτουρισμός, σχεδιασμός φωτοβολταϊκών & αιολικών πάρκων, ανακατασκευή αγαθών, κ.α.	Σχεδιασμό και εφαρμογή διαδικασιών περιβαλλοντικής διαχείρισης και ελέγχου της βιομηχανικής παραγωγής
Βιολογική μελισσοκομία	Παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές	Διαχείριση απορριμμάτων και αποβλήτων	Εφαρμογή και έλεγχος ενεργειακής πολιτικής οικολογικής κατεύθυνσης
Ορθολογική εξόρυξη και εκμετάλλευση ορυκτών πόρων	Κατασκευή οικολογικών κτιρίων		Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των πολιτών, εκπαίδευση
Διαχείριση οικοσυστημάτων και δασών	Επαναχρησιμοποίηση και ανακύκλωση αποβλήτων και απορριμμάτων		

Πηγή: (Lifetrends, 2009)

Ενδεικτική αναφορά πράσινων επαγγελμάτων ανά τομέα παραγωγής, υφιστάμενα πράσινα επαγγέλματα και νεότερα πράσινα επαγγέλματα:

Πράσινα επαγγέλματα πρωτογενή τομέα	Πράσινα επαγγέλματα δευτερογενή τομέα	Πράσινα επαγγέλματα τριτογενή τομέα
Γεωπόνος φυτικής παραγωγής με κατεύθυνση φυτοπροστασίας & περιβάλλοντος	Τεχνικός αερίων καυσίμων – φυσικού αερίου	Περιβαλλοντολόγος
Γεωργός βιολογικής γεωργίας	Τεχνικός βιολογικής-οικολογικής γεωργίας	Δασολόγος-Περιβαλλοντολόγος
Κτηνοτρόφος βιολογικής κτηνοτροφίας	Τεχνικός ελέγχου βιομηχανικού και εργασιακού περιβάλλοντος	Γεωτεχνολόγος-Περιβαλλοντολόγος
Μελισσοκόμος βιολογικής μελισσοκομίας	Τεχνολόγος αντιρρύπανσης	Ειδικός Γεωγραφικών Συστημάτων GIS
	Τεχνολόγος γεωπόνος βιολογικής γεωργίας	Ειδικός δασικής προστασίας
	Τεχνολόγος δασοπόνος διαχείρισης φυσικών πόρων	Επιμελητής-Ξεναγός εθνικών δρυμνών και χώρων αναψυχής
	Τεχνολόγος ελέγχου ποιότητας αγροτικών προϊόντων	Μηχανικός περιβάλλοντος
	Τεχνολόγος ενέργειας	
	Τεχνολόγος οικολογίας & περιβάλλοντος	
	Τεχνολόγος Τοπογράφος-Γεωπληροφορικής	

Πηγή: (Lifetrends, 2009)

Υφιστάμενα πράσινα επαγγέλματα
Παραγωγός βιολογικών προϊόντων γεωργίας και κτηνοτροφίας
Βιολογικός ιχθυοκαλλιεργητής
Γεωπόνος ολοκληρωμένης ή βιολογικής γεωργίας, χρησιμοποιώντας τεχνικές εξοικονόμησης φυσικών πόρων (π.χ. νερό) και αποτροπή ρύπανσης (φυτοφάρμακα)
Πωλητής βιολογικών προϊόντων
Μελετητές και εργαζόμενοι σε περιοχές προστασίας (π.χ. Natura), σε φυσικά πάρκα και εθνικούς δρυμούς, καθώς και σε περιοχές ολοκληρωμένης διαχείρισης παράκτιας ζώνης
Δασολόγος
Εργαζόμενος στην τοποθέτηση και συντήρηση ανεμογεννητριών, φωτοβολταϊκών κ.λπ. συστημάτων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας
Εργαζόμενος στην εμπορία, εγκατάσταση φυσικού αερίου
Μηχανικός δικτύων και ηλεκτρολόγος, ειδικοί στην εξοικονόμηση ενέργειας, στις ΑΠΕ και στη διασύνδεσή τους με το κεντρικό δίκτυο
Ειδικός στη θερμομόνωση των κτιρίων
Επιθεωρητής πράσινου ενεργειακού πιστοποιητικού
«Πράσινος υδραυλικός», ειδικευμένος στην εξοικονόμηση νερού και την τοποθέτηση ηλιακών θερμοσιφώνων
Υδραυλικός μηχανικός ειδικός στην προστασία των υδάτινων πόρων
Τεχνικός υδραυλικών έργων εξοικονόμησης νερού
Συγκοινωνιολόγος, ειδικός στη μελέτη της μείωσης κίνησης Ι.Χ.
Εργαζόμενος στην παραγωγή ποδηλάτου
Πωλητής και μηχανικός ποδηλάτων
Εργαζόμενος στις νέες υποδομές για τη χρήση ποδηλάτου (ποδηλατοδρόμοι, ειδικές ράμπες σε πεζόδρομους, χωροθετήσεις για ποδήλατα κοντά σε σταθμούς, σχολεία και μεγάλα κτίρια)

Πηγή: (Καθημερινή, 2008)

Νεότερα πράσινα επαγγέλματα	
Ελεγκτής/Επιθεωρητής περιβάλλοντος	
Έμπορος βιολογικής λαϊκής αγοράς	
Πολιτής οικολογικών προϊόντων και άλλων ειδών	
Έλεγχος κέντρων πληροφόρησης και ειδικών φορέων διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών	
Έλεγχος διαχείρισης σπασιών αποβλήτων	
Έλεγχος εγκατάστασης - λειτουργίας - παρακολούθησης ΧΥΤΑ	
Έλεγχος ήμων μορφών επανοικοδόμησης	
Έλεγχος οργάνωσης προγραμμάτων ανακύκλωσης και ευαισθητοποίησης κοινού	
Έλεγχος παρακολούθησης εγκαταστάσεων λειτουργίας υγρών αποβλήτων	
Υπεύθυνος αποκατάστασης περιβαλλοντικά υποβαθμισμένων ζωνών, όπως χωματερές & λιομυλία	
Υπεύθυνος λειτουργίας και εξοπλισμού παρακολούθησης ατμοσφαιρικής ρύπανσης	
Υπεύθυνος παρακολούθησης υδάτινων αποθεμάτων και ποιότητας πόσιμου νερού	
Τεχνικός εγκατάστασης και συντήρησης συστημάτων βιολογικού καθαρισμού	
Τεχνικός περιβάλλοντος	
Τεχνικός περιβάλλοντος και αεροποιήσιμης	
Τεχνικός προϊόντων και εμπορίας γεωργικών προϊόντων	
Τεχνικός ΧΥΤΑ και εγκαταστάσεων ανακύκλωσης	

Πηγή: Υπουργείο Παιδείας, 2005)

Η μετάβαση σε βιώσιμες κοινωνίες και οικονομίες προϋποθέτει τη δημιουργία οικονομικών δραστηριοτήτων που ευνοούν την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης. Σε πρώτη φάση είναι απαραίτητο να συλλέγονται και να επεξεργάζονται τα απόβλητα και τα λύματα. Η επαναχρησιμοποίηση μέσω της ανακύκλωσης, λαμβάνοντας υπόψη τον κύκλο του προϊόντος, είναι επιτακτική. Ο περιορισμός εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, όπως διοξειδίου του άνθρακα, θα μειώσει σημαντικά την ατμοσφαιρική ρύπανση. Τρόποι επίτευξης αυτού είναι τα σχέδια βιώσιμης αστικής κινητικότητας, οι ολοκληρωμένες λύσεις ηλεκτρικών αυτοκινήτων και εν γένει ο έλεγχος των βιομηχανιών ως προς τα προϊόντα καύσης τους. Στον κατασκευαστικό τομέα, ο πράσινος σχεδιασμός κτιρίων με σχεδόν μηδενική κατανάλωση, καθώς και ο εκσυγχρονισμός των παλαιότερων μέσω προγραμμάτων ‘Εξοικονομώ’, είναι καθοριστικός. Οι μορφές ενέργειας που παράγονται από διάφορες φυσικές διαδικασίες, όπως η αιολική, η ηλιακή, η γεωθερμική, η υδροηλεκτρική ενέργεια, καθώς και η χρήση της βιομάζας είναι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας που είναι φιλικές προς το περιβάλλον και προστατεύουν ταυτόχρονα από τον κίνδυνο της κλιματικής αλλαγής. Τέλος, η δημόσια διοίκηση πρέπει να καθιερώσει κανονιστικά, φορολογικά και δημοσιονομικά πλαίσια ώστε να διασφαλιστούν οι βιώσιμες επενδύσεις, και να ενθαρρυνθεί η βιώσιμη καινοτομία.

Νέες θέσεις επαγγελματικής δραστηριοποίησης που συμβάλλουν στην ποιότητα του περιβάλλοντος καθώς και στην εξοικονόμηση φυσικών πόρων σχετίζονται με τους παρακάτω τομείς (ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ, 2011):

- Διαχείριση της Ποιότητας του Αέρα
- Διαχείριση των Υδάτινων Πόρων
- Διαχείριση των Στερεών Αποβλήτων
- Διαχείριση και Προστασία των Βιοτόπων / Οικοτόπων
- Διαχείριση της Παραγόμενης Ενέργειας
- Διαχείριση των Μετακινήσεων
- Αντιμετώπιση των Φυσικών Καταστροφών και των Περιβαλλοντικών Ατυχημάτων (Υπουργείο Παιδείας, 2012)

4.2. ΠΡΑΣΙΝΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η πράσινη επιχειρηματικότητα ως έννοια περιγράφει τη διαδικασία παραγωγής προϊόντων και παροχής υπηρεσιών για την κάλυψη των ανθρωπίνων αναγκών, ενώ ταυτόχρονα πραγματοποιεί τη βέλτιστη χρήση των φυσικών πόρων με τις μικρότερες δυνατές επιπτώσεις προς το περιβάλλον. Στο παρελθόν η εστίαση στην επίτευξη της μέγιστης κερδοφορίας των επιχειρήσεων παραγκώνιζε τους περιβαλλοντικούς προβληματισμούς, αλλά πλέον αυτό αντικαταστάθηκε από τη θεωρία της κυκλικής οικονομίας που αποδεικνύει ότι η ανάπτυξη και η προστασία του περιβάλλοντος δεν είναι ανταγωνιστικές έννοιες.

Στη διαμόρφωση της φιλοσοφίας μιας πράσινης επιχείρησης καθοριστικό ρόλο παίζει το εργατικό δυναμικό που την αποτελεί καθώς αυτό είναι αρμόδιο για να υλοποιήσει τις δράσεις της, και ο βασικός φορέας των αντιλήψεων που τη διέπουν στη διάδρασή τους με το κράτος, την κοινωνία και τους λοιπούς επαγγελματικούς φορείς. Για αυτό λοιπόν η επιλογή του ανθρώπινου δυναμικού οφείλει να γίνεται αφενός με γνώμονα κοινής φιλοσοφίας και αξιακού συστήματος και συμπληρωματικά με την αξιολόγηση των τυπικών προσόντων.

Η απόδοση ωστόσο της πράσινης επιχειρηματικότητας δεν είναι πάντοτε ανταποδοτική προς τον αρχικό επενδυτή. Όσο ο προσανατολισμός των κρατικών επιδοτήσεων ευνοεί τις περιβαλλοντικές δράσεις, μία πράσινη εταιρεία θα προτιμηθεί, αλλά αν η εταιρεία στοχεύει στη διεύρυνση των δράσεων της μέσω ιδιωτικού επενδυτικού κεφαλαίου το πράσινο πρόσημο δεν είναι πάντοτε εξυπηρετικό όσο ο απώτερος στόχος είναι το μέγιστο δυνατό κέρδος.

Παρόλα αυτά η παραγωγικότητα και η οικονομική ευρωστία μιας εταιρίας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την εκτίμηση που τρέφει το καταναλωτικό κοινά για αυτήν και το προϊόν της. Τη δεδομένη χρονική στιγμή η τάση ευνοεί τις επιχειρήσεις που δεσμεύονται για την προστασία του περιβάλλοντος με βέλτιστες πρακτικές, οπότε μια εταιρεία που σημειώνει ανοδικές πωλήσεις λόγω αυτού δε θα δυσκολευτεί στην ανεύρεση πιθανού χρηματοδότη για τη διεύρυνση του εύρους των δραστηριοτήτων της.

Επίσης, μία εναλλακτική λύση για τη μείωση του κόστους των επιχειρηματικών δράσεων των εταιρειών είναι η σύμπραξή τους με άλλες εταιρείες, συνδυάζοντας

πόρους, υποδομές και εξειδικευμένο προσωπικό για την επίτευξη κοινών στόχων. Πλέον στις μέρες μας αποτελεί συνήθης πρακτική μέσα στους κόλπους της ευρωπαϊκής ένωσης που προωθεί τη συνεργασία μεταξύ κρατών μελών απαλλάσσοντας τες μάλιστα και από τους τελωνειακούς δεσμούς που θα είχαν σε περίπτωση συνεργασίας με εταιρίες εκτός της ένωσης. Παρόλα αυτά οι συνεργασίες με τρίτες χώρες είναι αναπόφευκτη ιδιαίτερα σε ότι αφορά την εισαγωγή πρώτων υλών. Για αυτό το λόγο οι πιστοποιήσεις του ευρύτερου πλαισίου του ISO 14000 είναι εξαιρετικά διευκολυντικές διότι λόγω του ομοιόμορφου μοντέλου που ακολουθούν όλες οι εταιρείες για να λάβουν την πιστοποίηση είναι εύκολο να βρουν κοινό τόπο και να συνεργασθούν.

4.3. ΠΡΑΣΙΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ & ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Ορισμός της βιωσιμότητας, θα μπορούσαμε να πούμε, είναι η εκμετάλλευση των φυσικών πόρων από τον άνθρωπο με ρυθμό μικρότερο από αυτόν που ανανεώνονται, αποφεύγοντας την περιβαλλοντική υποβάθμιση και τη στέρηση τους από τις επόμενες γενιές. Γίνεται αντιληπτό ότι η αειφόρος ανάπτυξη η οποία περιλαμβάνει το κλίμα, την ενέργεια, την αναδιάρθρωση στους παραγωγικούς τομείς και την εξοικονόμηση των φυσικών πόρων μας εξασφαλίζει την βιωσιμότητα. Με σύμμαχο την πράσινη ανάπτυξη προωθούνται νέες οικονομικές δραστηριότητες και δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας. Ενισχύεται η ανταγωνιστικότητα, στρέφοντας τον καταναλωτή στην ποιότητα και όχι στην ποσότητα. Προϋποθέσεις για την επιτυχία της πράσινης ανάπτυξης είναι η αυστηρή κοινοτική και εθνική νομοθεσία, η ευρωπαϊκή χρηματοδότηση σε έργα έρευνας και περιβαλλοντικής υποδομής, η τεχνολογική εξέλιξη και οι αυξανόμενες επενδύσεις στον τομέα των καθαρών τεχνολογιών και των εγκαταστάσεων αντιρρύπανσης, καθώς και οι οικονομικές δραστηριότητες σε τομείς σχετικούς με την αειφορική διαχείριση, δηλαδή την προστασία ευαίσθητων οικοσυστημάτων, τη βιολογική γεωργία και την παραγωγή ήπιων μορφών ενέργειας. Με αυτό τον τρόπο θα αυξηθεί η απασχόληση και η προστιθέμενη αξία στην ελληνική οικονομία.

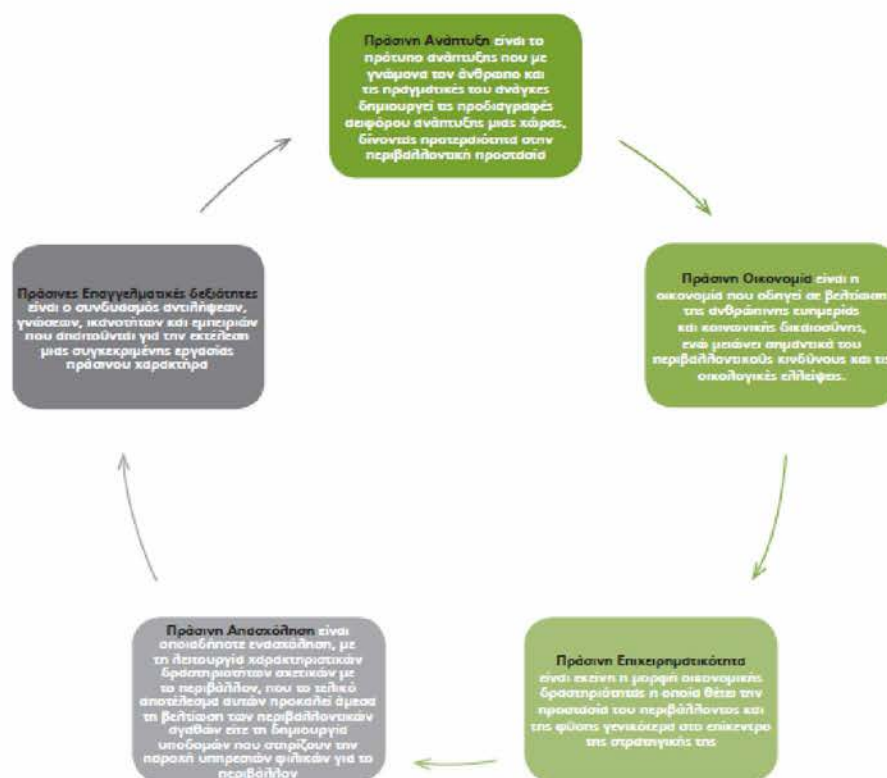
Σε αυτή την κατεύθυνση θα συνεισφέρει και η χρηματοδότηση κρατικών ερευνητικών προγραμμάτων καθώς και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας προωθώντας την καινοτομία στην επιχειρηματικότητα. Η βιώσιμη καινοτομία είναι η ανάπτυξη και εφαρμογή μιας ριζικά νέας ή υπάρχουσας αλλά βελτιωμένης τεχνικής οργάνωσης, επιχειρηματικότητας και κοινωνικής επίλυσης που έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία κοινωνικής, περιβαλλοντικής και οικονομικής αξίας. Τα πιο γνωστά παραδείγματα βιώσιμης καινοτομίας αποτελούν τα βιολογικά τρόφιμα, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ο οικοτουρισμός και οι ενεργειακά αποδοτικά κατοικίες.

Η δημιουργικότητα και η καινοτομία βοηθούν τον επιχειρηματία να εισέλθει σε μία υπάρχουσα αγορά ή να βελτιώσει την ανταγωνιστική θέση του σ' αυτήν, να αλλάξει ή ακόμη και να δημιουργήσει μια νέα αγορά. Πρόκειται για μια διαδικασία που ξεπερνά την καθημερινή διαχείριση και άπτεται των στόχων και της στρατηγικής μίας επιχείρησης.

(Πράσινη Βίβλος - Για την επιχειρηματικότητα στην Ευρώπη, 2003).

Η διάκριση της επιχειρηματικής ευκαιρίας έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία της επιχειρηματικής ιδέας, η αξιοποίησή της οποίας επιφέρει επιχειρηματικό αποτέλεσμα, δηλαδή οικονομικό κέρδος για τον επιχειρηματία. Το κίνητρο για τον επιχειρηματία μπορεί να μην είναι μόνο το οικονομικό όφελος, αλλά ταυτοχρόνως το κύρος, η αναγνώριση και η επαγγελματική καταξίωση, η απόκτηση σημαντικού μεριδίου αγοράς, η ανάπτυξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας κ.λπ. Σύμφωνα με τον καθηγητή κ.Π.Πετράκη, η επιχειρηματική ευκαιρία είναι η δυνατότητα ικανοποίησης μιας ανάγκης, ενός ενδιαφέροντος ή μιας επιθυμίας της αγοράς.

Οι επιχειρηματίες οι οποίοι δημιουργούν καινοτόμες επιχειρήσεις είναι πιο εξωστρεφείς, πιο πρόθυμοι, πιο ανοιχτόμυαλοι και πιο ευσυνείδητοι. Ο χαρακτήρας αυτός φαίνεται να υποστηρίζει περισσότερο τη δημιουργική διαδικασία εντοπισμού καινοτόμων επιχειρηματικών ευκαιριών (ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, Εκμετάλλευση επιχειρηματικών ευκαιριών, 2012).

Πηγή: (Υπουργείο Παιδείας, 2012, σελ.54)

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στις μέρες μας το πράσινο πρόσημο είναι για πολλούς μόδα, για άλλους στάση ζωής, ενώ υπάρχουν και αυτοί οι οποίοι αποτιμούν τα πάντα με γνώμονα το οικονομικό κέρδος και αντιλαμβάνονται το οτιδήποτε πράσινο ως ευκαιρία. Αυτές οι τάσεις όμως δεν είναι απαραίτητα σε τροχιά σύγκρουσης, ειδικά όταν το ζητούμενο είναι η ανάπτυξη γύρω από την πράσινη μετάβαση. Ο ικανός επιχειρηματίας αντιλαμβάνεται την ύπαρξη της ευκαιρίας πολύ πριν προχωρήσει σε δράση προς αξιοποίηση της. Και εφ' όσον το αγοραστικό κοινό επιβραβεύει τέτοιες πρωτοβουλίες είναι προς το συμφέρον όλων να συνεχιστούν. Η πράσινη μετάβαση αυτή τη στιγμή αποτελεί την πιο ελπιδοφόρα επιχειρηματική ευκαιρία, η οποία όμως έχει και σαφείς κοινωνικές προεκτάσεις διότι δίνει τη δυνατότητα για δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης οι οποίες μπορούν να αξιοποιηθούν από άτομα που διαθέτουν τις συγκεκριμένες επαγγελματικές δεξιότητες, αλλά και από όσους επιθυμούν να εκπαιδευτούν για να τις αποκτήσουν.

Σε γενικές γραμμές η πράσινη μετάβαση του κράτους προϋποθέτει, εκτός από τη συντονισμένη κρατική δράση, την ατομική ευθύνη και τη συλλογική προσπάθεια, που ξεκινάει από τις πρωτοβουλίες μεμονωμένων ατόμων όπως η ανακύκλωση και η καλύτερη διαχείριση οικιακών απορριμμάτων, μέχρι τις μεγάλες βιομηχανικές μονάδες και τη συμμόρφωσή τους με τις περιβαλλοντικές προδιαγραφές και οδηγίες. Το κράτος ουσιαστικά συντονίζει τις ενέργειες όλων και ενθαρρύνει τη λήψη περαιτέρω πρωτοβουλιών για τη μελλοντική υλοποίηση του στόχου που είναι ένα βιώσιμο περιβάλλον για εμάς και τις επόμενες γενιές. Αυτό άλλωστε αποτελεί και βασική επιδίωξη της ευρωπαϊκής ένωσης, για την ενίσχυση του οποίου θέσπισε την ευρωπαϊκή πράσινη συμφωνία και καθόρισε τον πυλώνα της πράσινης μετάβασης των κρατών-μελών ως πρωταρχικό στα τρέχοντα προγράμματά για την ανάκαμψη. Η Ελλάδα, ήταν από τις πρώτες χώρες που κατέθεσε ένα σχέδιο υπό έγκριση, γιατί η οικονομία της συρρικνώθηκε από τις αλληπάλληλες κρίσεις και ήταν αναγκαίο να αναζωπυρώσει το επενδυτικό ενδιαφέρον.

Συνεπώς, η προοπτική της υλοποίησης πράσινων δράσεων από ιδιωτικούς επενδυτές και επιχειρήσεις στην Ελλάδα έγκειται στην αξιοποίηση εθνικών σχεδίων όπως τον εθνικό κλιματικό νόμο και την εθνική στρατηγική έρευνας και καινοτομίας που υπάγονται στο ευρύτερο ενοποιημένο σχέδιο κυβερνητικής πολιτικής του 2021 με το

οποίο το Εθνικό σχέδιο Ανάκαμψης Ελλάδα 2.0 είναι απόλυτα εναρμονισμένο. Στο πλαίσιο του σχεδίου ανάκαμψης συγκεκριμένα, το κράτος παρέχει σε επενδυτές χρηματοδότηση ίση με το 50% της τελικής επένδυσης, με πολύ ευνοϊκότερους όρους και μειωμένο κόστος δανεισμού, το οποίο εξασφάλισε με τη σύναψη δανειακής σύμβασης με την ευρωπαϊκή επιτροπή. Η πράσινη μεταρρύθμιση χρηματοδοτείται επίσης και από το ΕΣΠΑ για τα έτη 2021-2027 και από τα προγράμματα που υπάγονται στην κοινή αγροτική πολιτική και αυτή τη στιγμή αποτελούν τους βασικότερους χρηματοδότες του ελληνικού κράτους έως το τέλος της δεκαετίας. Εν κατακλείδι, αν αυτή η ευκαιρία αξιοποιηθεί από τους επενδυτές και ευδοκιμήσει θα μπορέσει να επαναφέρει την Ελλάδα σε τροχιά ανάπτυξης που να αποτυπωθεί και στο ΑΕΠ της χώρας και να μην είναι μια απλή τόνωση της οικονομίας με παροδικό χαρακτήρα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- Πετράκης, Π.Ε. (2008). Η επιχειρηματικότητα, εκδ. Π.Ε.Πετράκης, Αθήνα.
- Πετράκης, Π.Ε. (2020). Οικονομική ανάπτυξη και μεγέθυνση, εκδ. Quaestor.
- Λιαργκόβας, Π. (2021). Οικονομικές Εξελίξεις, Ιούνιος 2021. Κέντρο Προγραμματισμού Και Οικονομικών Ερευνών, 45 (Ιούνιος 2021).
- Λιαργκόβας, Π., & Ψυχάλης, Μ. (2021). Επιτυγχάνοντας την βέλτιστη αξιοποίηση των συγχρηματοδοτούμενων πόρων για τη νέα προγραμματική περίοδο 2021-2027. Κέντρο Προγραμματισμού Και Οικονομικών Ερευνών, Αναλύσεις Επικαιρότητας, 3/2021.
- Μπήτρος Γ., (2003)., “Οι ρόλοι και η σημασία της επιχειρηματικότητας”, Αδημοσίευτο Ερευνητικό Δοκίμιο, Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Δεκέμβριος 2003.

ΔΙΕΘΝΗΣ

- Amrutha, V. N. and Geetha, S. N. (2020) ‘A systematic review on green human resource management: Implications for social sustainability’, *Journal of Cleaner Production*, 247, p. 119131. doi: 10.1016/j.jclepro.2019.119131.
- Ari, E. et al. (2020) ‘A Conceptual Model for Green Human Resource Management: Indicators, Differential Pathways, and Multiple Pro-Environmental Outcomes’, *Sustainability*, 12(17), p. 7089. doi: 10.3390/su12177089.
- Boiral, O. et al. (2018) ‘Adoption and Outcomes of ISO 14001: A Systematic Review’, *International Journal of Management Reviews*, 20(2), pp. 411–432. doi: 10.1111/ijmr.12139.

Criscuolo, C. and Menon, C. (2015) 'Environmental policies and risk finance in the green sector: Cross-country evidence', *Energy Policy*, 83, pp. 38–56. doi: 10.1016/j.enpol.2015.03.023.

Dean, T. J. and McMullen, J. S. (2007) 'Toward a theory of sustainable entrepreneurship: Reducing environmental degradation through entrepreneurial action', *Journal of Business Venturing*, 22(1), pp. 50–76. doi: 10.1016/j.jbusvent.2005.09.003.

Delmas, M. A. (2002) 'The diffusion of environmental management standards in Europe and in the United States: An institutional perspective', *Policy Sciences*, 35, pp. 91–119.

Fernando, C. S., Sharfman, M. P. and Uysal, V. B. (2017) 'Corporate Environmental Policy and Shareholder Value: Following the Smart Money', *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 52(5), pp. 2023–2051. doi: 10.1017/S0022109017000680.

Flammer, C. (2018) 'Competing for government procurement contracts: The role of corporate social responsibility', *Strategic Management Journal*, 39(5), pp. 1299–1324. doi: 10.1002/smj.2767.

Ghisetti, C. and Quatraro, F. (2013) 'Beyond inducement in climate change: Does environmental performance spur environmental technologies? A regional analysis of cross-sectoral differences', *Ecological Economics*, 96, pp. 99–113. doi: 10.1016/j.ecolecon.2013.10.004.

Gupta, V. (2019) 'Talent management dimensions and their relationship with retention of Generation-Y employees in the hospitality industry', *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 31(10), pp. 4150–4169. doi: 10.1108/IJCHM-10-2018-0859.

Kim, Y. J. et al. (2019) 'The effect of green human resource management on hotel employees' eco-friendly behavior and environmental performance', *International Journal of Hospitality Management*, 76, pp. 83–93. doi: 10.1016/j.ijhm.2018.04.007.

Kloutsiniotis, P. V. and Mihail, D. M. (2020) 'High performance work systems in the tourism and hospitality industry: a critical review', *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 32(7), pp. 2365–2395. doi: 10.1108/IJCHM-10-2019-0864.

Krüger, P. (2015) 'Corporate goodness and shareholder wealth', *Journal of Financial Economics*, 115(2), pp. 304–329. doi: 10.1016/j.jfineco.2014.09.008.

Leipold, S. (2021) 'Transforming ecological modernization 'from within' or perpetuating it? The circular economy as EU environmental policy narrative', *Environmental Politics*, 30(6), pp. 1045-1067. doi: 10.1080/su1868863.

Li, S., Han, S. and Shen, T. (2019) 'How Can a Firm Innovate When Embedded in a Cluster?—Evidence from the Automobile Industrial Cluster in China', *Sustainability*, 11(7), p. 1837. doi: 10.3390/su11071837.

Lin, H.-P. and Hu, T.-S. (2017) 'Knowledge Interaction and Spatial Dynamics in Industrial Districts', *Sustainability*, 9(8), p. 1421. doi: 10.3390/su9081421.

Luu, T. T. (2018) 'Employees' green recovery performance: the roles of green HR practices and serving culture', *Journal of Sustainable Tourism*, 26(8), pp. 1308–1324. doi: 10.1080/09669582.2018.1443113.

Migendt, M. et al. (2017) 'Beyond venture capital: an exploratory study of the finance-innovation-policy nexus in cleantech', *Industrial and Corporate Change*, 26(6), pp. 973–996. doi: 10.1093/icc/dtx014.

Perroux, F. (1950) 'Economic Space: Theory and Applications', *The Quarterly Journal of Economics*, 64(1), p. 89. doi: 10.2307/1881960.

Pham, N. T. et al. (2020) 'The role of green human resource management in driving hotel's environmental performance: Interaction and mediation analysis', *International Journal of Hospitality Management*, 88, p. 102392. doi: 10.1016/j.ijhm.2019.102392.

Porter, M. E. (1985) *Competitive advantage : creating and sustaining superior performance*. Edited by C. Macmillan. London: New York: Free Press. Available at: <http://id.lib.harvard.edu/alma/990004736830203941/catalog>.

Potoski, M. and Prakash, A. (2005) 'Covenants with weak swords: ISO 14001 and facilities' environmental performance', *Journal of Policy Analysis and Management*, 24(4), pp. 745–769. doi: 10.1002/pam.20136.

Ren, S., Tang, G. and E. Jackson, S. (2018) 'Green human resource management research in emergence: A review and future directions', *Asia Pacific Journal of Management*, 35(3), pp. 769–803. doi: 10.1007/s10490-017-9532-1.

Renwick, D. W. S., Redman, T. and Maguire, S. (2013a) 'Green Human Resource Management: A Review and Research Agenda*', *International Journal of Management Reviews*, 15(1), pp. 1–14. doi: 10.1111/j.1468-2370.2011.00328.x.

Renwick, D. W. S., Redman, T. and Maguire, S. (2013b) 'Green Human Resource Management: A Review and Research Agenda*', *International Journal of Management Reviews*, 15(1), pp. 1–14. doi: 10.1111/j.1468-2370.2011.00328.x.

Tariq, S., Jan, F. A. and Ahmad, M. S. (2016) 'Green employee empowerment: a systematic literature review on state-of-art in green human resource management', *Quality & Quantity*, 50(1), pp. 237–269. doi: 10.1007/s11135-014-0146-0.

Teixeira, A. A., Jabbour, C. J. C. and Jabbour, A. B. L. de S. (2012) 'Relationship between green management and environmental training in companies located in Brazil: A theoretical framework and case studies', *International Journal of Production Economics*, 140(1), pp. 318–329. doi: 10.1016/j.ijpe.2012.01.009.

Tirole, J. and Bénabou, R. (2010) 'Individual and Corporate Social Responsibility', SSRN Electronic Journal. doi: 10.2139/ssrn.1573694.

Wang, J. et al. (2020) 'The market reaction to green bond issuance: Evidence from China', Pacific-Basin Finance Journal, 60, p. 101294. doi: 10.1016/j.pacfin.2020.101294.

Zhao, J., Liu, H. and Sun, W. (2020) 'How Proactive Environmental Strategy Facilitates Environmental Reputation: Roles of Green Human Resource Management and Discretionary Slack', Sustainability, 12(3), p. 763. doi: 10.3390/su12030763.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- Ελλάδα 2.0 - Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας.

greece20.gov.gr, 2021

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (n.d.). Μια Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία. Retrieved August 31, 2021.

https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_el#hN1Uwr0CPepqhmrw-o8XJQ

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2021). Συνοδευτικό έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής – Ανάλυση του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ελλάδας. SWD (2021) 155 final.

<https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021SC0155&from=EN>

- Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού Ταμείου Ανάκαμψης. (2021a). Τα πρώτα 12 έργα του Σχεδίου «Ελλάδα 2.0» από το Ταμείο Ανάκαμψης.

<https://greece20.gov.gr/ta-prwta-12-erga-tou-sxediou-ellada-2-0-apo-to-tameio-anakampsis/>

- Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού Ταμείου Ανάκαμψης. (2021c). Παρουσίαση Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας - Ελλάδα 2.0.
<https://government.gov.gr/wp-content/uploads/2021/03/PressRel-RRF-Παρουσίαση-31.03.21-EL.pdf>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 'Πράσινη Μετάβαση'. Επίσημος ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης
https://reform-support.ec.europa.eu/what-we-do/green-transition_el
- ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ. 'Εκμετάλλευση επιχειρηματικών ευκαιριών', 2012. Διαθέσιμο διαδικτυακά σε:
https://imegsevee.gr/wp-content/uploads/2018/02/epixeirimatikes_eukairies.pdf
- Κανονισμός (ΕΕ) 2021/241 για τη θέσπιση του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας. (2021, February 12). Επίσημη Εφημερίδα Της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
https://greece20.gov.gr/wp-content/uploads/2021/06/Κανονισμός-2021_241-RRF_el.pdf
- Πισσαρίδης, Χ., Βαγιανός, Δ., Βέττας, Ν., & Μεγήρ, Κ. (2020). Σχέδιο Ανάπτυξης Για Την Ελληνική Οικονομία - Τελική Έκθεση.
https://government.gov.gr/wpcontent/uploads/2020/11/growth_plan_2020-11-23_1021.pdf
- Πράσινη Βίβλος - Για την επιχειρηματικότητα στην Ευρώπη /* COM/2003/0027 τελικό */
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX:52003DC0027>
- Συμβούλιο Υπουργών Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2021). Πρόταση για την Εκτελεστική Απόφαση του Συμβουλίου για την έγκριση της αξιολόγησης του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ελλάδας. 2021/0159 (NLE).
<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/11702508.pdf>

- Υπουργείο Οικονομικών (2021a). Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας.
<https://www.minfin.gr/web/guest/tameio-anakampses>
- Υπουργείο Οικονομικών. (2021d). Ελλάδα 2.0 - Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας.
https://greece20.gov.gr/wpcontent/uploads/2021/07/NRRP_Greece_2_0_Greek_280721.pdf
- Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού & Αθλητισμού. ‘Τα πράσινα επαγγέλματα στην Ελλάδα και οι νέες απαιτούμενες δεξιότητες’, 2012. Διαθέσιμο διαδικτυακά σε:
https://www.eiead.gr/wp-content/uploads/2015/09/publications_docs_2015_2222.pdf
- Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Εθνικός Κλιματικός Νόμος
<http://www.opengov.gr/minenv/?p=12285>
- Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Ευέλικτοι Μηχανισμοί του Πρωτοκόλλου του Κιότο
<https://ypen.gov.gr/perivallon/klimatiki-allagi/eveliktoi-michanismoi-tou-protokollou-tou-kioto/>
- Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Πρωτόκολλο του Κυότο
<https://ypen.gov.gr/perivallon/klimatiki-allagi/diethneis-diapragmatefseis/protokollo-tou-kyoto/>
- European Commission. (2020). Recovery plan for Europe: NextGeneration EU. European Commission.
https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_en
- European Commission. (2021a). Laying the foundations for recovery: Greece.
https://ec.europa.eu/info/system/files/greece-recovery-resilience-factsheet_en.pdf
- European Commission. (2021b). The EU as a borrower – investor relations.

https://ec.europa.eu/info/strategy/eu-budget/eu-borrower-investor-relations_en

- European Commission. (2021c). The Recovery and Resilience Facility. Recovery from the Coronavirus.

https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/recovery-coronavirus/recovery-and-resilience-facility_en

- European Commission. (2021d). NextGenerationEU – a game changer in EU capital markets. April.

<https://doi.org/10.2761/901363>

- International Organization for Standardization, ISO 14001 and related standards

<https://www.iso.org/iso-14001-environmental-management.html#>

- Official website of United Nations

<https://sdgs.un.org/>

- Pilati, M. (2021). National recovery and resilience plans: empowering the green and digital transitions. [Online], available at:

<https://euagenda.eu/upload/publications/national-rrps-discussionpaper.pdf>

- UNEP 2008 annual report

<https://www.unep.org/fr/node/12277>

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ / ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- AT Keanry / Foreign Policy Magazine - Globalisation Index 2008:

<http://www.foreignpolicy.com/globalizationindex>

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΓΔ “Επιχειρήσεις”:

www.europa.eu/enterprise

- MinFin - Υπουργείο Οικονομικών – Ε.Υ.Σ.Τ.Α. (2022) <https://greece20.gov.gr/>, Δελτίο τύπου στις 8.4.2022 με τίτλο : «“Ελλάδα 2.0”: 3,6 δισ. ευρώ από το Ταμείο Ανάκαμψης»

<https://greece20.gov.gr/ellada-2-0-3-6-dis-evrw-apo-to-tameio-anakampsis/>

- Επίσημος ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

https://commission.europa.eu/business-economy-euro/economic-recovery/recovery-and-resilience-facility_el#ref-